

Dato: 25. januar 2024
Sag: I-268

Praksisnotat
Syn og skøn ved Voldgiftsnævnet

**Spørgsmål, bilag, haste syn og skøn,
stadefforretninger mv.**

Opdatering: Løbende, senest den 25. januar 2024

Indholdsfortegnelse

1.	Indledning.....	3
2.	Skønstemaets form og procederende dokumenter.....	4
2.1	Opdeling i sagsfremstilling og spørgsmål.....	5
2.1.1.	Afgørelser vedr. form, sagsfremstilling og procederende dokumenter mv.....	6
3.	Spørgsmålenes udformning.....	8
3.1.	Spørgsmål, der ikke er tilstrækkeligt præcise, jf. § 7, litra a.....	9
3.1.1	Afgørelser om ikke tilstrækkeligt præcise spørgsmål, jf. § 7, litra a.....	9
3.2.	Spørgsmål, der er uden betydning for sagen, jf. § 7, litra b.....	11
3.2.1	Afgørelser om spørgsmål, der er uden betydning for sagen, jf. § 7, litra b.....	12
3.3.	Spørgsmål, der er egnet til på utilbørlig måde at påvirke skønsmændens besvarelse, jf. § 7, litra c.....	13
3.3.1.	Afgørelse om utilbørligt ledende spørgsmål, jf. § 7, litra c.....	13
3.4.	Spørgsmål, der forudsætter, at skønsmændene tager stilling til spørgsmål, som det er op til retten at tage stilling til, jf. § 7, litra d.....	15
3.4.1.	Afgørelser vedr. juridiske spørgsmål, jf. § 7, litra d.....	16
4.	Bilag til syn og skøn.....	18
4.1.	Beskrivelse af praksis vedr. bilag til anmodningen om syn og skøn.....	19
4.1.1.	Afgørelser om bilag.....	21
5.	Haste syn og skøn.....	29
5.2.	Stadeforretninger.....	31
5.2.1.	Afgørelser vedr. hastesager og stadeforretninger.....	33
6.	Nyt syn og skøn.....	36
6.1.	Afgørelser vedr. nyt syn og skøn.....	37

1. Indledning

Voldgiftsnævnets regler for syn og skøn 2018 fastlægger den overordnede ramme for, hvilke spørgsmål der kan stilles, og hvilke bilag der kan fremlægges, i forbindelse med syn og skøn ved Voldgiftsnævnet.

Bestemmelserne kodificerer i vidt omfang den tidligere praksis i forhold til regler for udmeldelse af skønsmænd ved Voldgiftsnævnet for bygge- og anlægsvirksomhed (VBA skønsregler 2008), dvs. efter AB92 mv.

I dette notat henvises derfor alene til regler for syn og skøn 2018 ("reglerne").

Ved Voldgiftsnævnet gælder Voldgiftsnævnets regler og praksis. Det er dog meldt ud, herunder i afgørelser og på nævnets hjemmeside, at Voldgiftsnævnets regler og praksis i vidt omfang afspejler retsplejelovens regler og praksis fra de civile domstole om syn og skøn.

Det er også ønsket, at der skal være en nogenlunde ensartet forvaltning af regler og praksis, uanset om afgørelser træffes af Voldgiftsnævnet (sekretariatet) i sager om isoleret bevisoptagelse (A-sager), af juridiske dommere på nævnets vegne i A-sager eller af voldgiftsrettens formand i voldgiftssager (C-sager).

Der er dog visse undtagelser, da der ikke foreligger interne instrukser, der binder hverken Voldgiftsnævnet eller voldgiftsretterne ved deres afgørelser, hvilket illustreres gennem de udvalgte afgørelser.

Opmærksomheden henledes også på, at de nævnte afgørelser beror på de konkrete omstændigheder i de enkelte sager og sammenhængen mellem de stillede spørgsmål og fremlagte bilag, hvorfor der kan være eksempler på afgørelser med tilsyneladende forskellige resultater. De enkelte voldgiftsretter kan fortsat frit træffe afgørelse i de tvister, der opstår i voldgiftssagerne vedr. syn og skøn, uden at være bundet af sekretariatets eller andre voldgiftsdommeres afgørelser, der er beskrevet i dette notat. Det ses, at dommere i en voldgiftssag - modsat sekretariatet – kan være mere "åbne" og tillade mere end sekretariatet, da spørgsmål og bilag vedrører forhold, som de selv senere skal pådømme, evt. med deltagelse af faglige dommere.

Voldgiftsnævnet har gennemført tiltag for at undgå, at der i syn og skøn påføres sagen unødvendige omkostninger og unødvendigt tidsforbrug samt stilles spørgsmål, som falder uden for skønsmændenes opgave, hvorfor regler og praksis på nogle områder adskiller sig fra retsplejeloven og forvaltningen ved de civile domstole, jf. f.eks. reglernes § 5, stk. 1, litra e, hvor der stilles krav om, at redegørelsen for sagen skal være kort, § 5, stk. 1, litra f, hvorefter der henvises til nødvendige dokumenter, dvs. et ønske om at begrænse mængden af dokumenter, og § 7, litra a, om at spørgsmål skal være præcise.

Formålet med syn og skøn i byggeriet ved Voldgiftsnævnet er at sikre bevis og bedømme faktiske forhold, jf. § 1, stk. 2, ligesom Voldgiftsnævnets ønske er at opnå brugbare og neutrale skønserklæringer.

Parternes mulighed for at føre det bevis, de ønsker, skal sikres inden for rammen for syn og skøn og på en måde, hvor parterne stilles lige.

De nævnte afgørelser under praksisgennemgangen nedenfor vedrører både situationer, hvor spørgsmål tillades stillet eller afvises, og bilag tillades fremlagt eller afvises. Der er tillige afsnit vedr. behandling af hastesager, herunder stadesforretninger, og nyt syn og skøn.

Det bemærkes, at når der i A-sager udmeldes dommere, skyldes det, at parterne i de konkrete sager har aftalt, at en dommer skal træffe afgørelsen på nævnets vegne, jf. reglernes § 15, stk. 5. Det bemærkes, at procesledende afgørelser i A-sager ikke er omfattet af voldgiftsloven, da de ikke har til formål at afgøre en tvist med bindende virkning for parterne, jf. U2022.1.H.

Notatet er udarbejdet af Voldgiftsnævnets sekretariat, der har udvalgt de nævnte afgørelser blandt mange, udarbejdet resumeet og forsøgt kort at udlægge tendenser i de indledende beskrivelser under hvert afsnit.

Notatet er udarbejdet i kort form og vil skulle læses i kontekst af den samlede retspraksis på området, den juridiske litteratur og andre vejledninger fra nævnet.

2. Skønstemaets form og procederende dokumenter

I forhold til skønstemaets udformning er der ikke krav om anvendelse af en bestemt blanket ved Voldgiftsnævnet.

Voldgiftsnævnet stiller i reglernes § 5 visse krav til formen, idet et skønstema eller stadetema skal være i et separat dokument og ikke indgå i en e-mail, hvilket tilsvarende gælder for supplerende spørgsmål. I langt de fleste sager anvendes en almindelig brevform/notatform med en kort sagsfremstilling og overskuelig opstilling af spørgsmålene og separate temaer fra hver part.

Det fremgår af reglernes § 5, stk. 1, bl.a., at anmodningen om syn og skøn skal indeholde en kort redegørelse for sagen og de spørgsmål, som ønskes besvaret (skønstemaet), om sagen er en stadesforretning (registreringsforretning), om sagen findes at skulle behandles som en hastesag og begrundelse herfor, nødvendige dokumenter og om andet materiale i forbindelse med de stillede spørgsmål.

Domstolens ”Blanket til brug for syn og skøn” anvendes som udgangspunkt ikke, men formatet afvises heller ikke.

Det fremgår af § 5, stk. 3, at hvis der ved en stadesforretning, jf. stk. 1, litra d, stilles spørgsmål om kvaliteten af det udførte arbejde, skal det fremgå af anmodningen med et selvstændigt skønstema.

Om hastesager og stadesforretninger henvises til afsnit 5 nedenfor.

Bemærkninger til modpartens skønstema og/eller bilag skal indgå i et selvstændigt dokument eller e-mail, da sådanne bemærkninger ikke er relevante for skønsmanden. Korrespondance om

indsigelser vedr. skønstemaer og bilag foregår ved e-mails og ikke i VBA Portalen og tilgår ikke skønsmanden. Heller ikke som indledning til eget supplerende skønstema. Indsigelser og skønstemaer skal holde adskilt.

I forbindelse med etableringen af Voldgiftsnævnets dokumentportal – VBA Portalen - er der udarbejdet retningslinjer for digital kommunikation og bilagshåndtering i sager ved Voldgiftsnævnet, jf. reglerne § 4, stk. 5, der indeholder oplysning om krav til dokumenternes udformning og navngivning mv. Retningslinjerne forefindes på nævnets hjemmeside.

Det fremgår bl.a. af retningslinjerne, at bemærkninger til modpartens skønstema, spørgsmål eller bilag skal indsendes til Voldgiftsnævnet i en e-mail eller mailbrev som sædvanligt, idet det anses for kommunikation mellem parterne og ikke et dokument, der varigt skal indgå i sagen, dvs. også selvom det er udformet som et brev i pdf-format. I voldgiftssager vil der kunne forekomme processkrifter om syn og skøn alene, der i så fald skal navngives som ”Processkrift om syn og skøn” med nummerering eller litrering.

Da der ofte er mange parter og indsigelser, er det afgørende, at indlæg indsendes i separate mails eller mailbreve under retvisende overskrifter, således at et indlæg om et skønstema f.eks. ikke indsendes under en overskrift vedr. skønsmand i forslag eller i en såkaldt ”mailstreng”, således at samme indlæg forekommer i flere mails. Det letter både andre parter, nævnet og voldgiftsretterne, at der er overblik over, hvilke indlæg der er afgivet. Hvis der sker revidering af et omtvistet skønstema i processen, skal der udarbejdes et sammenfattende indlæg om evt. fortsat udestående spørgsmål og ikke blot henvises til tidligere indlæg, hvor nogle indsigelser er imødekommet, mens andre er fastholdt. Det skal også præciseres, hvilke forhold der fortsat er uenighed om.

Generelt opfordres dog til, at parterne søger at løse uenigheden mellem sig, fremfor at der skal træffes afgørelse herom, da det indebærer en fordyrelse og forsinkelse af processen.

2.1 Opdeling i sagsfremstilling og spørgsmål

Et skønstema kan indledes med en kort sagsfremstilling, dvs. en kort redegørelse, som sætter skønsmanden ind i, hvad sagen og parternes tvistepunkter handler om, jf. reglerne § 5, stk. 1, litra c.

En sagsfremstilling bør således indeholde en kort og neutral introduktion til de spørgsmål om tekniske forhold, som ønskes besvaret.

I **voldgiftssager (C-sager)** er der samme krav til skønstemaet. Det er udgangspunktet, at en skønsmand også tillades adgang til at orientere sig i voldgiftssagens processkrifter og bilag. Der fortages i disse sager efter begæring en vurdering af, om der konkret måtte være grunde til at afvise dette, herunder om indholdet må anses at være egnet til utilbørligt at påvirke skønsmandens svar.

Det bemærkes, at en anmodning om, at skønsmanden skal gennemgå voldgiftssagens processkrifter og bilag vil indebære en øget udgift til syn og skøn ikke mindst i de meget store

sager. Skønsmanden vil dog alene skulle orientere sig i materialet for at få en overordnet forståelse af parternes tvistepunkter.

Der er sket en udvikling i retning af, at der også i forbindelse **med syn og skøn ved isoleret bevisoptagelse** i Voldgiftsnævnet (A-sager) medsendes processkrifter, hvori der redegøres for en parts synspunkter om sagens bevismæssige og juridiske temaer. Da der endnu ikke er nedsat en voldgiftsret i disse sager, vil dokumenterne være udarbejdet med det formål, at de skal fremlægges for skønsmanden. Der er i en række afgørelser i A-sager taget stilling til det tilladelige heri, og fremlæggelsen ses afvist, enten fordi skrifterne er fundet unødvendige for skønsmandens svar, eller fordi indholdet er fundet utilbørligt ledende.

Hvis parterne er enige om, at sådanne længere processkrifter skal udarbejdes i A-sager, skal det ske i særskilte dokumenter og ikke indgå i selve skønstemaet, der af hensyn til skønsmanden skal udformes efter nævnets krav, som indledningsvist beskrevet i dette afsnit.

Hvis en part uden protest fra modparten giver en længere redegørelse for egne synspunkter om sagens bevismæssige og juridiske temaer i sagsfremstillingen, må modparten tillades tilsvarende redegørelse i forbindelse med modpartens evt. supplerende spørgsmål.

2.1.1. Afgørelser vedr. form, sagsfremstilling og procederende dokumenter mv.

C-14997 (voldgiftssag)

Processkrifter fra voldgiftssag. Voldgiftsrettens formand tillod, at parternes processkrifter kunne tilgå skønsmanden med den begrundelse, at ”Skønsmænd skal som udgangspunkt have adgang til alle sagens bilag, herunder sagens processkrifter. Voldgiftsretten finder, at B ikke har godtgjort, at der i denne sag foreligger omstændigheder, der kan føre til en antagelse om, at det undtagelsesvist er uden betydning for skønsmanden at have kendskab til processkrifterne. B har endvidere ikke godtgjort, at indholdet af processkrifterne er egnet til på utilbørlig måde at påvirke skønsmanden besvarelse. Herefter tillader voldgiftsretten, at sagens processkrifter tilsendes skønsmanden sammen med skønstemaerne.”

C-14476 (voldgiftssag)

Opdele processkrift og skønstema. Voldgiftsrettens formand besluttede, at en advokat skulle opdele sit dokument i henholdsvis et processkrift og et supplerende skønstema. Herefter ville parterne blive hørt, om de havde bemærkninger/protester til skønstemaet. Det blev bemærket, at generelt vil skønstemaer, som en formand skal tage stilling til, skulle forelægges i en endelig udgave uden rettelsesmarkeringer.

A-9510 (isoleret bevisoptagelse – dommer)

Fremtræder som processkrift. En parts udkast til skønstemaer blev afskåret med bl.a. den begrundelse, at det i det væsentlige fremtrådte som et processkrift i en voldgiftssag – det vil sige et partsindlæg med udførlig redegørelse for partens synspunkter om sagens juridiske og bevismæssige temaer. Der blev henvist til, at spørgsmål skal stilles som klare og konkrete spørgsmål om tekniske forhold inden for skønsmandens kompetence, og som han i kraft af sin indsigt og erfaring på det pågældende fagområde må forventes at kunne besvare alene på grundlag af en besigtigelse og eventuel læsning af enkelte bilag af direkte relevans og sammenhæng med de pågældende spørgsmål.

A-10284 (isoleret bevisoptagelse)

Processkrift i skønssag. En parts processkrift blev afskåret med den begrundelse, at processkriftet sigtede på at påvirke skønsmanden utilbørligt ved en egentlig argumentation for en bestemt besvarelse af modpartens godkendte skønsspørgsmål. Entreprenøren fandtes ikke bare at kunne komme med procederende bemærkninger, som i øvrigt bestrides af bygherren, ligesom det fremsendte materiale ikke var konkretiseret, så det ikke var klart, hvad skønsmanden skulle forholde sig til i de 225 sider.

C-15059 (voldgiftssag)

Processkrifter om formalitet. I sagen havde en part fremsat indsigelser vedr. udarbejdede skønserklæringer og anmodet om, at skønsmændene ikke modtog kopi af parternes processkrifter om dette spørgsmål. Det blev besluttet, at processkrifterne ikke skulle fremlægges for skønsmændene. Voldgiftsrettens afgørelse om forholdet blev udformet på en sådan måde, at den var egnet til at blive sendt til skønsmændene sammen med parternes supplerende skønstemaer. Gengivelsen af parternes anbringender i protokollen var dermed begrænset til et minimum.

C-15339 (voldgiftssag)

Ordlyd i sagsfremstilling. Det blev af formanden besluttet, at der ikke var grundlag for at afskære sagsfremstillingen i skønstemaet, idet det fremgik klart, at de anfægtede passager var indklagedes opfattelse, og idet skønsmanden fandtes at være klar over parternes tvistepunkter, herunder gennem skriftvekslingen i voldgiftssagen, som der var henvist til i skønstemaet.

A-10595 (isoleret bevisoptagelse - dommer)

Sagsfremstilling. En parts sagsfremstilling blev afskåret bl.a. med den begrundelse, at sagsfremstillingen i skønstemaet ikke fremtrådte som en kort og neutral beskrivelse af baggrunden for ønsket om syn og skøn – og dermed som en neutral introduktion til spørgsmålene i skønstemaet. I det foreliggende tilfælde fandtes der derimod at være tale om en procederende redegørelse for A's synspunkter med en række betragtninger, som var uden relevans for skønsmændenes løsning af deres opgave. Da sagsfremstillingen derfor ikke tjente noget formål bortset fra utilbørlig påvirkning af skønsmændene, skulle den udgå af skønstemaet.

Modpartens processkrift blev ligeledes afskåret, idet det blev anført, at det omtvistede partsindlæg ikke var et processkrift i en voldgiftssag, men måtte anses for at være et procederende dokument, som udelukkende var udarbejdet med henblik på fremlæggelse for skønsmændene og utilbørlig påvirkning af dem. Det skulle derfor udgå af sagen. Det blev i sagen anført, at det ikke gør nogen forskel, om indholdet indgik i sagsfremstillingen eller i et selvstændigt dokument.

A-10708 (isoleret bevisoptagelse)

Sagsfremstilling. En parts sagsfremstilling i et skønstema blev afskåret med den begrundelse, at "A har i sin sagsfremstilling fremført en række synspunkter om B's mangelsvar og afhjælpning, som efter nævnets opfattelse er irrelevante for skønsmandens besvarelse af de stillede spørgsmål. Det bemærkes, at skønsmanden ikke skal tage stilling til hverken de bevismæssige eller juridiske temaer i sagen."

A-11233 (isoleret bevisoptagelse)

Sagsfremstilling. Der var gjort indsigelse mod en sætning i sagsfremstillingen om, at modparten ikke ville anerkende de mangler, som, rekvirenten mente, var til stede. Voldgiftsnævnet anførte bl.a. i afgørelsen, at formålet med en kort redegørelse (sagsfremstilling) er at give skønsmanden en forståelse af, hvad sagen handler om. Hvis der angives synspunkter i sagsfremstillingen, skal det fremgå klart, at der er tale om en parts synspunkter. En sagsfremstilling må ikke i sit indhold fremstå som utilbørligt ledende, hvorfor det bl.a. i tilfælde, hvor der er uenighed mellem parter om sagens faktiske omstændigheder eller tekniske forhold, skal fremgå, at der er uenighed herom, så sådanne forhold ikke præsenteres som et faktum for skønsmanden. Voldgiftsnævnet fandt ikke grundlag for at beslutte, at sagsfremstillingen skulle ændres vedr. den anførte sætning. Det blev bemærket, at der dog må være en vis frihed til formuleringerne i sagsfremstillingen.

C-13220 (voldgiftssag)

Frister. I forbindelse med en afgørelse i sagen bemærkede formanden også om de af nævnet fastsatte frister, at ”Fristen fastsat i Voldgiftsnævnets brev af 29. november 2016 indebærer ikke, at parterne er afskåret fra at stille yderligere spørgsmål til skønsmanden. Skriftvekslingen var på det nævnte tidspunkt ikke afsluttet, og der kan ikke ses bort fra, at den efterfølgende skriftveksling kan give en part anledning til at stille yderligere spørgsmål. Den omstændighed, at spørgsmål stilles efter den 6. december 2016, kan således ikke føre til, at de afskæres.”

3. Spørgsmålenes udformning

Krav til spørgsmålenes udformning fremgår af § 7 i regler for syn og skøn 2018-reglerne. Udgangspunktet er, at alle spørgsmål må stilles, men § 7 fastsætter en række begrænsninger.

§ 7 har følgende ordlyd:

Spørgsmål i skønstemaet kan alene afvises efter indsigelse herom, og hvis spørgsmålet

- a) ikke er tilstrækkeligt præcist,*
- b) er uden betydning for sagen,*
- c) er egnet til på utilbørlig måde at påvirke skønsmandens besvarelse eller*
- d) forudsætter, at skønsmanden tager stilling til spørgsmål, som det er op til retten at tage stilling til.*

Det følger heraf, at Voldgiftsnævnet ikke ex officio påser spørgsmålenes udformning, men alene tager stilling til eventuelle problemer, hvis der er gjort indsigelse. I så fald vil Voldgiftsnævnet ud fra parternes indlæg og materiale i sagen træffe afgørelse om udestående forhold, jf. regler for syn og skøn 2018 § 15, stk. 4, eller VBA 2008 skønsregler § 7, stk. 4.

Det gælder således for alle afgørelser, der er gengivet i dette notat, at der er gjort indsigelse, selvom det ikke nævnes direkte.

Det vurderes ved afgørelserne, om spørgsmålet kan stilles eller ikke ud fra de samlede argumenter fra parterne, idet det hyppigt ses, at begrundelserne i litra a) - d) kan indebære et overlap. Et ønske om genbesvarelse af selvsamme spørgsmål kan f.eks. på samme tid være

utilbørligt ledende og unødvendigt. Af samme grund ses spørgsmål afvist med den begrundelse, at det er utilbørligt ledende, selvom det er gjort gældende, at det er uden betydning.

Selvom der ikke er fremsat indsigelser mod et spørgsmål, der f.eks. er retligt, vejledes skønsmændene generelt om, at de ikke skal svare på spørgsmål om ansvarsforhold og skyld. Skønsmænd skal heller ikke udarbejde afhjælpningsprojekter eller indhente tilbud på afhjælpningsforanstaltninger. Tilsvarende opfordres skønsmanden til at undlade at svare på spørgsmål, hvor der anmodes om en generel gennemgang af modtaget projektmateriale med henblik på at identificere og vurdere evt. projektfejl og beregningsfejl mv. Der henvises herved til vejledningen for syns- og skønsmænd VBA-2008, afsnit 4.5.

3.1. Spørgsmål, der ikke er tilstrækkeligt præcise, jf. § 7, litra a

For at opnå brugbare skønserklæringer, hvor det er klart, hvad der egentlig svares på, og også for at gøre arbejdet tilgængeligt for skønsmanden, er det et krav, at spørgsmålene er præcise og vedrører bestemt angivne problemstillinger eller forhold. Der er bl.a. på den baggrund indsat en bestemmelse om, at spørgsmål kan afvises, hvis de ikke er tilstrækkeligt præcise, dvs. et krav der går ud over det i retsplejeloven § 197, stk. 2, anførte.

Det er ikke skønsmandens opgave at foretage en almindelig undersøgelse af byggeriet eller foretage en almindelig gennemgang af projektmaterialet eller modtaget rådgivning med henblik på at identificere og vurdere evt. fejl, jf. ovenfor under pkt. 3.

Derfor skal der spørges til konkret påpegede forhold. I nogle tilfælde er det ikke muligt i skønstemaet at identificere konkret, hvad der skal undersøges, f.eks. i et omfattende rørsystem, og det må i så fald identificeres på skønshandlingen. I større byggerier må der også peges på, hvad præcist skønsmanden skal undersøge, helst i skønstemaet eller, hvor dette ikke er muligt, på skønshandlingen. Dette afklares i langt de fleste tilfælde mellem parterne og skønsmanden uden problemer.

Tilsvarende gælder materiale, hvorfor det i omfattende bilag eller bilagsmateriale skal præciseres, hvilke afsnit eller passager der er relevant for spørgsmålet. Skønsmændene skal ikke være nødsaget til selv at gå på "fisketur" eller "botanisere" i byggesagens materiale eller parternes korrespondance under byggesagen for at danne sig en mening om sagen og finde frem til, hvad der måtte være relevant.

Spørgsmål, hvor skønsmanden anmodes om at lægge en længere og kompleks sagsfremstilling til grund som baggrund for sin besvarelse, afvises som udgangspunkt, da spørgsmålene i så fald ikke anses for tilstrækkeligt præcise.

3.1.1 Afgørelser om ikke tilstrækkeligt præcise spørgsmål, jf. § 7, litra a

C- 13331/C-12982 (voldgiftsret)

Adgang til byggeweb. Der var mellem parterne uenighed om, hvorvidt skønsmændene skulle gives adgang til Byggeweb. Formanden tilkendegav under et telefonmøde, at han på baggrund af parternes skriftlige indlæg samt høring af skønsmændene havde besluttet at tillade, at skønsmændene blev givet adgang til byggeweb, dog således, at parterne i hvert enkelt

spørgsmål, hvor det var forudsat, at skønsmændene skulle anvende materiale på Byggeweb, skulle angive entydigt, hvilket materiale skønsmændene skulle lægge til grund ved deres besvarelse, således at skønsmændene ikke forventedes at ”botanisere” i materialet på egen hånd. Dette var ikke til hinder for, at skønsmændene supplerende kunne orientere sig i det øvrige materiale, der fandtes på Byggeweb, så længe de ikke ved deres besvarelse inddrog materiale, som ikke var angivet i spørgsmålet. Parterne var enige om, at dette var en rimelig løsning, som tilgodeså de forskellige hensyn.

C-15540 (voldgiftssag)

Generel projektgennemgang. God Skik. Voldgiftsrettens formand tillod ikke en række spørgsmål stillet med den begrundelse, at de var for upræcise. Det blev anført, at et spørgsmål var ukonkret med hensyn til, hvad skønsmanden skulle vurdere, og spørgsmålet indebar, at skønsmanden skulle foretage en generel søgning efter mangler mv., hvilket ligger uden for en skønsmands opgave.

Et andet spørgsmål indebar, at skønsmanden skulle vurdere, om dokumentationen opfyldte kravene til god byggeskik og krav i BR-15. Spørgsmålet blev ikke tilladt stillet, da det var uklart, hvordan ”god byggeskik” som standard for ingeniørprojektering/rådgivning kunne anvendes. Et spørgsmål om, hvorvidt en ydelse ”byggeteknisk” var omfattet af totalrådgiveraftalen, blev ikke tilladt stillet, da det var uklart, hvad begrebet ”byggeteknisk” betød i sammenhæng med totalrådgiveraftalen. Et spørgsmål med anmodning om en vurdering af om ”god projektstyringskik” var fulgt, fandtes ikke at lade sig besvare, da begrebet ikke har en almen anerkendt betydning.

C-15662 (voldgiftssag)

Generel projektgennemgang. Der blev truffet afgørelse om, at en række spørgsmål ikke kunne stilles, ”idet de indebærer, at skønsmændene skal foretage en fuldstændig gennemgang af et stålprojekt, hovedprojekt, stålprojekt for tag og hovedprojekt for konstruktioner, som på det foreliggende grundlag ikke ses at have nogen konkret sammenhæng med de fejl og mangler, der anføres i klageskriftet. Spørgsmålene må herefter og efter deres indhold anses for at ligge uden for de vide rammer, der gælder for, hvad skønsmand kan anmodes om at svare på, og tillades derfor ikke stillet. De øvrige underspørgsmål kunne stilles, idet de anses for at angå de fejl og mangler, der anføres i klageskriftet, og have et i øvrigt tilladeligt indhold.”

A-9510 (isoleret bevisoptagelse – dommer)

Fisketur. Det blev i forbindelse med afgørelse i sagen om en lang række spørgsmål og bilag bl.a. anført; ” Hertil kommer, at skønsmændene henvises til selv at gennemføre en større efterforskning bl.a. ved gennemgang af en uoverskuelig bilagsmængde, som i stedet burde inddrages under en sædvanlig bevisførelse for voldgiftsretten og suppleres med afhøring af vidner og parter i fornødent omfang med henblik på at sikre den rette forståelse af dokumenterne i den sammenhæng, hvori de indgår.”

P-10 (syn og skøn under mediationssag)

Projekteringsfejl. Der blev truffet afgørelse om, at følgende spørgsmål ikke kunne stilles; ”Skønsmanden bedes vurdere, om projektmaterialet er udført i overensstemmelse med god projekteringskik på projekteringstidspunktet, eller om der i projektmaterialet har manglet beskrivelse eller anden anvisning af arbejder/yardelser til en fuld og endelig færdiggørelse (ved

en entreprenør) af de nødvendige tekniske installationer for opnåelse af en funktion af (*bygningen*) som sådant. I givet fald anmodes skønsmanden om at beskrive afvigelserne for god projekteringssskik og samtidig prissætte disse manglende ydelser/arbejder efter V&S-prisbogen”.

I afgørelsen blev det bl.a. anført, at ”Formålet med spørgsmål 3 synes at være at sætte BH i stand til at vurdere, om TR som totalrådgiver har begået projekteringsfejl, som kan være årsag til det krav om ekstrabetaling, som E har fremsat, og dermed muligt ansvarspådragende for arkitektfirmaet. Spørgsmål 3 i BH’s udkast til skønstema indeholder ikke nogen henvisninger til konkrete dele af projektmaterialet, som af kommunen anses for fejlbehæftede og som årsag til kravet om ekstrabetaling. Der lægges i stedet op til en fuldstændig gennemgang af alt projektmaterialet, hvorunder skønsmanden på egen hånd skal identificere enhver mulig fejl heri. Spørgsmålet savner herved en konkret ramme, som angiver genstanden for den undersøgelse, som skønsmanden skal foretage, og hvad der skal bevises. Det ligger dermed uden for de – vide – rammer, der gælder for, hvad der kan spørges om under en skønssag som denne.”

A-9279 (isoleret bevisoptagelse)

Kvalitetssikring. Voldgiftsnævnet afskar et spørgsmål med den begrundelse, at ”spørgsmål (x) har karakter af, at skønsmanden skal foretage kvalitetssikring/kontrol af et afhjælpningsprojekt, hvilket ikke er formålet med syn og skøn, jf. Vejledning for syns- og skønsmænd, VBA-2008, pkt. 4.5, litra e (s. 25).” Spørgsmålet havde følgende ordlyd: ”Skønsmanden bedes nøje gennemgå det som bilag 1 fremlagte tilbud og herefter tage stilling til, om skønsmanden finder, at tilbuddet beskriver både nødvendige og kun tilstrækkelige afhjælpningsarbejder. Hvis skønsmanden finder, at tilbuddet ikke omfatter alle nødvendige afhjælpningsarbejder eller omfatter afhjælpningsarbejder, som ikke anses for nødvendige, bedes skønsmanden præcis beskrive, hvilke dele af afhjælpningsprojektet, der er overflødige respektive hvilke dele af afhjælpningsprojektet, som ikke på tilstrækkelig forsvarlig vis omfatter afhjælpning af konstaterede mangler.”

A-10666 (isoleret bevisoptagelse)

Upræcist pga. omfattende bilag. Voldgiftsnævnet afskar en række spørgsmål, som forudsatte en gennemgang af en uoverskuelig bilagsmængde, med den begrundelse, at ”spørgsmål ... er for ukonkrete. Hvert spørgsmål skal indeholde henvisninger til konkrete passager i det materiale, som ønskes inddraget i grundlaget for skønsmandens besvarelser.”

3.2. Spørgsmål, der er uden betydning for sagen, jf. § 7, litra b

Reglen afskærer spørgsmål, som er uden relevans. Som typiske spørgsmål, der må afskæres efter § 7, litra b, kan nævnes spørgsmål, hvor parterne er enige om svaret, eller som skønsmanden allerede har besvaret, og hvor hans eventuelle svar er uden betydning for sagen. Der kan også være andre tilfælde, hvor et svar på spørgsmålet ikke vil kunne få betydning for den sag, som parternes konflikt drejer sig om.

Det kan især for Voldgiftsnævnet i A-sagerne være vanskeligt at vurdere, om et spørgsmål er uden betydning eller ikke for en evt. senere voldgiftssag, hvorfor der ses at være en tendens til hellere at tillade spørgsmålet stillet, fordi det ikke kan udelukkes, at det kan få betydning. I

disse tilfælde må spørgeren endeligt afholde udgiften, hvis det senere viser sig, at det var unødvendigt. I visse voldgiftssager anføres det direkte, at en part kan påregne, at det kan have betydning for sagsomkostningerne, hvis svaret viser sig at være uden relevans.

Voldgiftsnævnet er desuden tilbageholdende med at vurdere, om det er uden betydning at gennemføre syn og skøn i A-sager eller ikke, dvs. svarende til den kompetence de civile domstole har, jf. retsplejelovens § 197, stk. 2, hvorefter spørgsmål kan afvises stillet, hvis de ligger uden for skønsmandens faglige kompetence eller rettens afgørelse om foretagelse af syn og skøn. Derfor imødekommes begæring om overordnet at afvise syn og skøn alene sjældent og primært alene, når nævnet ikke finder det godtgjort, at parterne har aftalt anvendelse af Voldgiftsnævnet.

3.2.1 Afgørelser om spørgsmål, der er uden betydning for sagen, jf. § 7, litra b

A-9265 (isoleret bevisoptagelse - dommer)

Ikke udelukke betydning. Et opklarende spørgsmål til skønsmanden blev tilladt med den begrundelse, at spørgsmålet blev forstået således, at formålet med spørgsmålet var at søge at få nærmere belyst, hvad skønsmanden forstod ved ”dobbelt læbetætning”. Uanset at det ikke var oplyst, hvilken tilknytning de ventilationskanaler, der ønskedes vurderet, havde til det konkrete byggeri, fandtes det ikke at kunne udelukkes, at det kunne være af betydning for forståelsen af skønsmandens besvarelser at få belyst dette.

A-9393 (isoleret bevisoptagelse)

Ikke afvise syn og skøn og ikke udelukke betydning. Der var gennemført stedeforretningen i sagen med hjemmel i ABT 93 § 44, stk. 2, jf. § 45, af 2 skøns mænd udpeget af Voldgiftsnævnet. Det blev af nævnet anført, at syn og skøn kunne fortsætte i sagen, da besvarelsen af supplerende spørgsmål måtte forventes under alle omstændigheder at skulle ske af de samme skøns mænd, jf. herved ABT 93 § 45, stk. 4. Også praktiske grunde talte derfor for at fremme anmodningen om at måtte stille supplerende spørgsmål til de allerede udpegede skøns mænd. På den anførte baggrund, og da det, der i øvrigt var gjort gældende, ikke kunne føre til et andet resultat, blev supplerende spørgsmål tilladt. Med hensyn til spørgsmålenes indhold blev det bemærket, at de lå i naturlig forlængelse af de allerede stillede og besvarede spørgsmål, og at der derfor ikke var grundlag for at nægte dem stillet med henvisning til, at de ikke angik opgørelse af stedet. Der var heller ikke grundlag for at fastslå, at spørgsmålene ikke kunne stilles som følge af manglende relevans. Hvis en voldgiftsret senere måtte finde, at spørgsmålene var uden relevans og svarene derfor ubrugelige, ville voldgiftsretten blot se bort fra svarene.

A-10625 (isoleret bevisoptagelse)

Ikke udelukke betydning. En række spørgsmål blev tilladt stillet med den begrundelse, at ”Efter en gennemgang af ovennævnte spørgsmål fra ..., kan det ikke udelukkes, at de kan have en betydning for sagen. Hvis en voldgiftsret senere måtte finde, at spørgsmålene er uden relevans og svarene derfor ubrugelige, vil voldgiftsretten blot se bort fra svarene. Det bemærkes, at det er den part, der stiller spørgsmålene, der udlægger betaling herfor, og at ovennævnte evt. vurdering om manglende relevans kan indgå i voldgiftsrettens beslutning om den endelige fordeling af sagens omkostninger mellem parterne.”

A-8952 (isoleret bevisoptagelse - dommer)

Overflødig. Et spørgsmål blev afvist med den begrundelse, at spørgsmålet var overflødig, da alle var enige om, at svaret på spørgsmålet var ”ja”. Et andet spørgsmål blev tilladt stillet med den begrundelse, at ”det kan have relevans for sagen at få belyst, om det ville have haft en effekt, hvis der havde været projekteret med 8 mm krøluld i tagkonstruktionen...”

3.3. Spørgsmål, der er egnet til på utilbørlig måde at påvirke skønsmandens besvarelse, jf. § 7, litra c

Udgangspunktet er, at spørgsmål til skønsmanden skal præsenteres på en neutral måde.

Om indholdet er neutralt, ledende eller utilbørligt ledende vil ofte indebære en skønsmæssig vurdering og dermed ikke et forhold, der har en eksakt målestok.

Et gennemgående tema i afgørelserne er, at det skal stå klart for skønsmanden, på hvilket grundlag han svarer, hvorfor et omtvistet forhold ikke må præsenteres som et faktum, ligesom det skal angives, hvis parterne er uenige om det grundlag, som spørgsmål stilles ud fra, dvs. at skønsmanden ikke kan anmodes om at svare ud fra urigtige eller omtvistede faktiske forhold.

Når dette grundlag står klart i spørgetemaet, står det ligeledes klart for en evt. senere voldgiftsret, der skal bedømme tvisten, og det grundlag erklæringen er afgivet på.

Utilbørligt ledende spørgsmål omfatter også spørgsmål, hvor der lægges et bestemt svar i munden på skønsmanden, og som ikke stiller skønsmanden frit i sine svar.

En part er ikke afskåret fra at anmode skønsmanden om at besvare et spørgsmål, som er udformet på den måde, at bestemte forudsætninger om de faktiske forhold skal lægges til grund ved besvarelsen, men det er en betingelse, at der er tale om specifikke og præcist afgrænsede og umiddelbart overskuelige faktiske forhold af direkte relevans for spørgsmålet. Det skal altid fremstå klart for skønsmanden, at der er tale om et forudsætningsvist spørgsmål. Se også afsnit 3.1.

Fremgangsmåden med forudsætningsvise spørgsmål ses ofte anvendt i tilfælde, hvor parterne er uenige om, hvad der er aftalt, herunder når der er foretaget justeringer undervejs i byggeriet. I så fald kan skønsmanden anmodes om at lægge en bestemt forudsætning til grund for sit svar, men ikke anmodes om på baggrund af parternes e-mailkorrespondance at fastlægge, hvad der er aftalt af ændringer.

3.3.1. Afgørelse om utilbørligt ledende spørgsmål, jf. § 7, litra c

A-8952 (isoleret bevisoptagelse)

Lægge op til bestemt svar. Voldgiftsnævnet afskar et spørgsmål med den begrundelse, at ”som spørgsmålet er formuleret, er skønsmanden ikke stillet tilstrækkeligt frit til at svare det, som efter hans opfattelse måtte være den rette begrundelse for årsagen eller årsagerne til de langsgående henholdsvis vinkelrette slidmærker.” Spørgsmålet lød: ”Såfremt skønsmændene besvarer spørgsmål (x) bekræftende, bedes skønsmændene oplyse, om slidmærkerne bag på aluminiumsbanerne er langsgående eller vinkelrette på redespejlet.”

A-8952 (isoleret bevisoptagelse - dommer)

Lægge op til bestemt svar. Det blev anført i afgørelsen, ”at spørgsmål om årsagssammenhæng som udgangspunkt bør formuleres åbent, således at skønsmændene ikke pådømmes en bestemt teori, før de har haft lejlighed til selv at undersøge forholdet og danne deres egen mening herom. Når skønsmændene har afgivet en erklæring med deres beskrivelse af problemernes omfang og redegørelse for mulig årsagssammenhæng, har parterne dog adgang til at konfrontere skønsmændene med deres egne opfattelser med henblik på at give skønsmændene lejlighed til at udtale sig herom og eventuelt revidere eller nuancere den erklæring, som de allerede har afgivet.

I det foreliggende tilfælde har skønsmændene allerede afgivet flere erklæringer om de problemer med tagplader mv., som er årsagen til, at der er gennemført syn og skøn. På nuværende tidspunkt har skønsmændene således i en række erklæringer udførligt redegjort for deres vurdering af spørgsmålet om mangler og mulige årsager hertil. På den baggrund kan B ikke være afskåret fra at lancere sin egen alternative teori om årsagssammenhæng med henblik på at give skønsmændene lejlighed til at kommentere denne teori. B er ikke afskåret fra i den forbindelse at støtte sig til hånd tegnede skitser til anskueliggørelse af de mekanismer, som teorien angår – i hvert fald ikke, når det sker ved den fremgangsmåde, som B nu ønsker at anvende, hvor tegningerne er indarbejdet som en integreret del af B’s spørgsmål og fremtræder, som om det er B’s egne skitser. Det kan ikke føre til et andet resultat, at skønsmændene har kendskab til, at B har gjort brug af ekstern sagkyndig teknisk bistand under sagen, og at skønsmændene derfor også kan finde det nærliggende at formode, at den eksterne rådgiver har ydet B bistand til skitserne med de ledsagende håndskrevne tekstforklaringer.

Med den anførte begrundelse kunne skitserne i skønstemaet ikke anses for utilbørlig påvirkning af skønsmændene eller ensidigt indhentede sagkyndige erklæringer, og der er derfor ikke grundlag for at tage A’s protest mod B’s skønstema af ... til følge.”

A-10595 (isoleret bevisoptagelse)

Forudsætningsvist spørgsmål. En række spørgsmål, som skulle besvares under nogle givne forudsætninger blev tilladt, idet det blev anført: ”En part er ikke afskåret fra at anmode skønsmanden om at besvare et spørgsmål under en bestemt forudsætning med hensyn til faktum, hvis denne forudsætning er tilstrækkelig præcis og klart afgrænset. Det er ikke en hindring, at rigtigheden af den pågældende forudsætning er omtvistet, hvis dette blot fremgår af spørgsmålet til skønsmanden. Det må lægges til grund, at disse betingelser er opfyldt, for så vidt angår de øvrige omtvistede spørgsmål, som derfor godkendes. ...”

C-15832 (voldgiftssag)

Forudsætningsvist spørgsmål. En række forudsætningsvise spørgsmål blev afskåret med den begrundelse, at ”Spørgsmål til en skønsmand kan udformes på den måde, at bestemte forudsætninger om de faktiske forhold skal lægges til grund ved besvarelsen, men det er en betingelse, at der er tale om specifikke og præcist afgrænsede og umiddelbart overskuelige faktiske forhold af direkte relevans for det enkelte spørgsmål. Det ligger derfor uden for rammen af det tilladelige f.eks. at bede skønsmanden om at besvare spørgsmålene under en generel forudsætning om, at de synspunkter om sagens faktum og retlige grundlag, som en part har gjort gældende i sine processkrifter, skal lægges til grund ved besvarelsen. Det ligger også uden for rammen af det tilladelige at bede skønsmanden om at besvare spørgsmålene under en

generel forudsætning om, at bygherren har ansvaret for byggeriets projektering og styring, bl.a. fordi det ikke er en forudsætning af faktisk/teknisk karakter, hvis relevans for besvarelsen af det enkelte spørgsmål forekommer umiddelbart indlysende. Hertil kommer, at selve omfanget af de såkaldt ”indledende forudsætninger” i ... til supplerende skønstema er så stort, at det langt overskrider grænsen for sådanne præcise og klare forudsætninger af umiddelbar relevans, som kan tillades i et skønstema.”

A-10564 (isoleret bevisoptagelse)

Forudsætningsvist spørgsmål. Voldgiftsnævnet afskar to forudsætningsvise spørgsmål med den begrundelse, at ”Voldgiftsnævnet kan tilslutte sig det af B anførte om, at der er behov for en konkretisering af, hvad der i spørgsmål 2.1.2. menes med ”... medfører evt. nye og flere arbejdsgange, som er besværliggjort ved f.eks., at der skal arbejde(s) i højere (*plan*) end oprindeligt og at pladerne skal monteres i forskellige højder...”, så det er entydigt, hvilken forudsætning skønsmanden skal lægge til grund ved besvarelsen af delspørgsmålene. Derudover kan Voldgiftsnævnet tilslutte sig det af B anførte om, at A, for så vidt angår de forudsætninger, som skønsmanden skal lægge til grund ved besvarelsen af spørgsmål 2.1 og de dertilhørende delspørgsmål, bør præcisere, hvilke dele af udbudsmaterialets øvrige krav, som skal inddrages, og lade ”f.eks.” udgå. Dette begrundet i, at forudsætningen skal være entydig i forhold til hvilke dele af udbudsmaterialets krav, som skønsmanden skal lægge til grund for sin besvarelse af spørgsmålene.”

3.4. Spørgsmål, der forudsætter, at skønsmanden tager stilling til spørgsmål, som det er op til retten at tage stilling til, jf. § 7, litra d

En skønsmands svar skal indgå i bevisførelsen og bistå parterne og voldgiftsretten til forståelse af bestemte faglige og tekniske forhold.

Det er ikke skønsmændens opgave at tage stilling til sagens bevismæssige og juridiske temaer, idet det henhører under en voldgiftsret at tage stilling hertil på grundlag af en nærmere vurdering af sagens oplysninger og efter sædvanlig bevisførelse med parts- og vidneforklaringer samt procedure herom.

En skønsmænd kan f.eks. ikke spørges, om tilsynet burde have konstateret forholdet, om der kan konstateres mangler, om der er tale om væsentlige mangler, om der er indgået en aftale med et vist indhold, om en regningsopgørelse er urimelig, om hvad parter har aftalt i deres korrespondance mv. eller spørgsmål med stillingtagen til flere mulige begivenhedsforløb.

Da der ikke kan spørges til, om der foreligger fejl eller mangler, idet det er juridiske begreber, spørges der i stedet f.eks. til, om et nærmere angivet arbejde er udført i overensstemmelse med det aftalte, som der ikke er uenighed om, om det er udført fagmæssigt korrekt eller håndværksmæssigt korrekt og efter gængse anvisninger og/eller standarder.

Der ses en tendens til spørgsmål vedr. god projekteringsskik kan tillades, hvis der henvises til konkrete forhold, men afvises hvis det forudsætter en generel gennemgang af projektet, det aftalte og hændelsesforløbet. Der kan således godt spørges til, om en nærmere bestemt opgave eller et konkret forhold er sædvanligt eller ikke i forbindelse med projektering eller rådgivning.

Hvis det viser sig, at skønsmanden ikke kan svare på det, må han svare, at det ikke lader sig besvare, f.eks. fordi det afhænger af det aftalte.

Spørgsmål om god ”skik” har fundet mange former, hvorfor der ses spørgsmål om god byggelederskik, god byggeskik, god projektstyringskik, god rådgiverskik og god entreprenørskik. Sådanne spørgsmål ses afvist, hvis det ikke anses for at være fagligt definerede begreber, hvilket f.eks. gælder god byggelederskik og god projekteringsstyringskik. Se også resume af C-15540 ovenfor.

3.4.1. Afgørelser vedr. juridiske spørgsmål, jf. § 7, litra d

C-15594 (voldgiftssag)

Rimelighed. Et spørgsmål blev afskåret med den begrundelse, at ”Spørgsmål 1.1 kan ikke tillades stillet, idet det er op til voldgiftsretten at vurdere, hvad der er et ”rimeligt” timeforbrug.” I samme sag blev et andet spørgsmål afvist med den begrundelse, at ”Spørgsmål 2.5 kan ikke tillades stillet, idet det er op til voldgiftsretten at vurdere, hvorvidt ventilationstegningerne ”burde” indeholde målsatte hulplaner over skakter.”

A-10675 (isoleret bevisoptagelse)

Rimelighed. Et spørgsmål om rimelighed blev afskåret med den begrundelse, at ”hvad der udgør en rimelig prissætning af de udførte tagarbejder henhører under en voldgiftsrets kompetence, ligesom nævnet finder, at hvad der udgør en rimelig udførelsesperiode for en tagløsning som den udførte henhører under en voldgiftsrets kompetence.”

C-14930 (voldgiftssag)

Sædvane. To spørgsmål, som relaterede sig til sædvane eller praksis i en branche, blev godkendt, idet det bl.a. blev anført: ”En besvarelse af de to spørgsmål beror ikke på en juridisk vurdering, og det ligger inden for rammen af spørgsmålet, der kan tillades stillet, når skønsmanden spørges om eventuel sædvane eller praksis i branchen, herunder eventuel sædvane eller praksis i et lokalområde. Det henhører under voldgiftsrettens afgørelse, om skønsmandens besvarelse af spørgsmålene får betydning og i givet fald hvilken. ...”

C-15540 (voldgiftssag)

Fyldestgørende. Voldgiftsrettens formand tog stilling til et spørgsmål om bl.a., ”Skønsmanden bedes på baggrund af skønsbilag 1-3 vurdere, om det er fyldestgørende at basere et udbud og byggeri på forundersøgelser og foreløbige notater om de geotekniske forhold som de foreliggende, eller om der skulle være foretaget yderligere afklaring af forholdene forinden.” Spørgsmålet blev afvist, og formanden anførte i afgørelsen, at spørgsmålet opfordrede skønsmanden til at tage stilling til forhold, som i givet fald skulle afgøres af voldgiftsretten. Hertil kom, at spørgsmålet ikke lod sig besvare, da ”fyldestgørende” ikke er en faglig standart eller en aftalt norm.

C-15339 (voldgiftssag)

Laveste pris. Der blev gjort indsigelse mod et spørgsmål, der lød: ”Hvad anser Syns- og skønsmanden for at være den laveste pris man kunne have entereret med den pågældende entreprenør i relation til det konkrete arbejde, hvorom henvises til beskrivelsen på fakturaen. Der henvises i det hele – primært – til de med replikken fremlagte regningsbilag.” Der blev

ikke fundet grundlag for at afvise bilagene, men voldgiftsretten var enig i indsigelsen om, at skønsmanden ikke kunne udtale sig om den laveste pris, som kunne opnås hos klageren. Det er et subjektivt spørgsmål, som ligger uden for skønsmands opgave at svare på. Der findes imidlertid intet til hinder for at spørge en skønsmænd om, hvorvidt en anført pris på konkret udført arbejde er at anse som en sædvanlig pris herfor, dvs. for timeløn og materialer, og - hvis ikke - hvorledes skønsmanden vil anslå prisen.

A-10802 (isoleret bevisoptagelse)

Rette materiale. Et spørgsmål blev afvist stillet, da det indebar et bevisspørgsmål, som henhører under en evt. senere nedsat voldgiftsrets kompetence. Skønsmanden blev i spørgsmålet anmodet om at oplyse; ”Hvorvidt disse anlæg ikke fra indstævntes side er leveret i de rette materialer hhv. disse ikke er leveret coatede og lakerede med henblik på at undgå rustdannelse og tæring som følge af det omgivende fugtige miljø, herunder ift. chlorid påvirkning.”

A-10344 (isoleret bevisoptagelse - dommer)

Projektering. En række spørgsmål vedr. projektering blev afvist, idet det bl.a. som begrundelse blev anført, at ”Spørgsmålet om entreprenørens pligt til detailprojektering/færdigprojektering – eventuelt i samarbejde med leverandøren – og rækkevidden af entreprenørens eventuelle pligt til detailprojektering/færdigprojektering er et af sagens centrale juridiske temaer. Det henhører under en voldgiftsret at tage stilling til dette spørgsmål på grundlag af en nærmere analyse af kontraktgrundlaget og efter sædvanlig bevisførelse med parts- og vidneforklaringer samt procedure herom. Det er ikke en opgave for skønsmanden.”

A-10888 (isoleret bevisoptagelse)

God entreprenørskik. Der var gjort indsigelse mod et spørgsmål om, hvad god totalentreprenørskik tilsagde på baggrund af nærmere bestemte bilag i sagen. Voldgiftsnævnet afviste spørgsmålet under henvisning til, at det fandtes af juridisk karakter, og idet Voldgiftsnævnet ikke fandt, at ”totalentreprenørskik” er en fagligt defineret term, som en skønsmænd har mulighed for at forholde sig til – dette sammenholdt med, at en besvarelse i givet fald ville fordre en fortolkning af aftalegrundlaget, der tilkommer voldgiftsretten.

A-10280 (isoleret bevisoptagelse)

Svigt, skader, fugtskader, korrosionsskader og fagmæssigt korrekt. Der var i sagen uenighed om, hvorvidt udtryk som ”svigt”, ”skader”, ”fugtskader”, ”korrosionsskader” er juridiske begreber. Voldgiftsnævnet fandt, at udtrykkene i sammenhæng med de stillede spørgsmål var tale om tekniske begreber og ikke juridiske begreber. I forhold til et andet udestående om udtrykket ”fagmæssigt korrekt materiale”, hvor det var gjort gældende, at der ikke fandtes indholdsmæssig forskel på formuleringerne ”fagmæssigt korrekte materiale” og ”sædvanlig god kvalitet”, anførte Voldgiftsnævnet, at skønsmændene med udtrykket ”fagmæssigt korrekt materiale” kunne få den opfattelse, at der her tænkes på et andet kriterie end sædvanlig god kvalitet, som er kriteriet efter AB 92. Formuleringen blev derfor afvist, og der blev herved henvist til AB 92 § 10, stk. 1, 2 pkt. og praksis herom.

4. Bilag til syn og skøn

Der er i regler for syn og skøn 2018 sket en nærmere regulering af adgangen til af fremlægge dokumenter og andet materiale for skønsmanden, dvs. bilag. Bilag kan have mange former, f.eks. parternes aftale, tilbudslister, aftalesedler, tilsynsnotater, ”mock ups”, korrespondance under byggesagen, udbedringstilbud og ekspertudtalelser.

Følgende fremgår herom i reglernes § 8:

Dokumenter og andet materiale kan alene afvises efter indsigelse herom, og hvis indholdet

- a) er uden betydning for besvarelsen af skønstemaet eller*
- b) er egnet til på utilbørlig måde at påvirke skønsmandens besvarelse.*

Stk. 2. Hvis en part inden anmodning om syn og skøn har indhentet en erklæring fra en sagkyndig om konkrete forhold af teknisk, økonomisk eller lignende karakter, som er omfattet af skønstemaet, kan erklæringen fremlægges som bilag, medmindre erklæringens indhold, omstændighederne ved dens tilblivelse eller andre forhold giver grundlag for at afvise fremlæggelsen efter indsigelse herom. Har en part fremlagt en sådan erklæring, kan modparten under samme betingelser fremlægge en tilsvarende erklæring, selv om denne erklæring først er indhentet efter anmodningen om syn og skøn.

Stk. 3. Der kan i særlige tilfælde tillades fremlæggelse af en erklæring som anført i stk. 2, der er indhentet efter anmodningen om syn og skøn.

Der er siden denne bestemmelses ikrafttræden den 1. januar 2019 truffet en lang række afgørelser, der nuancerer forståelsen heraf, herunder i lyset af praksis og udviklingen heri ved Højesteret, jf. afsnit 4.1.1. Bestemmelsen er indsat efter inspiration fra U.2008.2393H og efterfølgende ændringer i retsplejelovens § 341a om bevisførelse ved de danske domstole. De ledende afgørelser om adgangen til at fremlægge bilag for skønsmanden er UfR 2010.2471 H, UfR 2015.549 H og UfR 2022.97 H.

Det klare udgangspunkt er således, at alle bilag kan fremlægges.

Fremlæggelse af bilag kan alene afvises, hvis der gøres indsigelse.

Da antallet af indsigelser gennem de seneste år har været kraftigt stigende, er udgangspunktet efterhånden blevet noget modificeret, idet der jævnligt er truffet afgørelse om, at visse bilag ikke kan fremlægges, jf. afsnit 4.1. og 4.1.1.

Som indledningsvist anført er der særligt på dette område ofte tale om konkrete afgørelser, der kan variere som følge af forholdene i den enkelte sag, og en forskellig tilgang fra voldgiftsret til voldgiftsret, herunder i lyset af, om der medvirker faglige dommere eller ikke. Dette gælder tilsvarende i sager om isoleret bevisoptagelse (A-sager), hvor det enten er Voldgiftsnævnet (sekretariatet) eller en ad-hoc udpeget dommer, der træffer afgørelsen på vegne af nævnet.

I det følgende gives eksempler på udviklingen i forståelsen af § 8 og eksempler på afgørelser.

4.1. Beskrivelse af praksis vedr. bilag til anmodningen om syn og skøn

Udgangspunktet er, at alle bilag kan fremlægges, men reglernes § 8, stk. 1, modificerer dette ved, at bilag efter indsigelse ikke kan fremlægges, hvis de er uden betydning for besvarelsen af skønstemaet eller er egnet til på utilbørlig måde at påvirke skønsmandens besvarelse.

Bilag, der er udarbejdet under byggesagen, dvs. inden anmodning om syn og skøn, ses i vidt omfang tilladt fremlagt, dvs. egne notater udarbejdet af en parts ansatte eller en til sagen tilknyttet rådgiver, ligesom tilsynsnotater, aftalesedler og fakturaer i vidt omfang ses tilladt fremlagt. Det afhænger dog fortsat af sammenhængen til de stillede spørgsmål, om indholdet i den konkrete situation er uden betydning eller kan indebære en risiko for utilbørlig påvirkning.

Bilag, der er fundet uden betydning i sager om isoleret bevisoptagelse (A-sager), ses i praksis f.eks. at være omfattende korrespondance mellem parterne under byggesagen, eller bilag, der ikke er knyttet til spørgsmål, hvor man over for skønsmanden ønsker at dokumentere, hvad der er sket og aftalt.

Hvis parterne er enige om det, kan skønsmanden som udgangspunkt anmodes om at gå ud fra en parts egen mangelliste og oplyse, om han efter en besigtigelse er enig heri. Ved uenighed afvises spørgsmål, hvor skønsmanden skal gennemgå omfattende og uoverskuelige mangellister for at konstatere, hvilke forhold heri der fortsat er mangelfulde, da det har karakter af en generel mangelgennemgang. Der ses afgørelser, hvor sådanne lister mv. indeholder faglige vurderinger, som det er op til skønsmanden selv at foretage, hvorfor de efter omstændighederne ses afvist som utilbørligt ledende.

Der foreligger afgørelser, hvor en forudgående indhentet sagkyndig erklæring afvises, idet den efter sit indhold og form fremstår som en skønserklæring, dvs. hvor en part har bedt sin egen sagkyndige rådgiver om at svare på en række spørgsmål, hvorefter skønssagen anlægges, og skønsmanden anmodes om at oplyse, om man er enig i svarene. Sådanne bilag ses afvist som utilbørligt ledende.

Bilag, der er fundet egnet til på utilbørlig måde at påvirke skønsmandens besvarelse i sager om isoleret bevisoptagelse (A-sager), ses i praksis i øvrigt at være ensidigt indhentede sagkyndige erklæringer, der indeholder vurderinger om selvsamme forhold som skønsmanden er anmodet om at forholde sig til. Ved vurderingen af utilbørlighed ses der bl.a. at blive lagt vægt på, om bilaget er udarbejdet af en særlig professionel, f.eks. et anerkendt institut eller virksomhed.

Der ses i den forbindelse afgørelser med udtalelser om, at der er forskel på, hvad der tillades fremlagt for en skønsmand, og hvad der tillades fremlagt som bevis for retten, jf. princippet i retsplejelovens § 341a og forarbejderne hertil, og at retsplejelovens § 341a og reglernes § 8, stk. 2, ikke findes at indebære en automatisk adgang til at fremlægge ensidigt indhentede sagkyndig erklæringer, der er indhentet inden anmodning om syn og skøn.

Der gives også eksempler under afsnit 4.1.1, hvor voldgiftsretter hhv. tillader og afviser fremlæggelsen af ensidigt indhentede sagkyndige erklæringer.

Der er i en række nyere afgørelser henvist til U.2022.97H.K, hvor Højesteret bemærkede, at fremlæggelse og udlevering af en erklæringen om tabsopgørelse til skønsmanden inden gennemførelsen af syn og skøn ville indebære en risiko for utilbørlig påvirkning af skønsmanden, ligesom det i afgørelserne anføres, at det ikke dermed er udelukket, at bilaget ville kunne fremlægges efterfølgende på baggrund af supplerende spørgsmål med det formål at give skønsmanden lejlighed til at genoverveje, præcisere nuancere eller supplere en skønserklæring, som han allerede har afgivet, eller i forbindelse med en evt. efterfølgende voldgiftssag.

Om bilag er indhentet før eller efter anmodning om syn og skøn, jf. § 8, stk. 2 og 3, er af betydning afhængigt af sagens karakter og materialets indhold, hvilket eksemplerne fra praksis under afsnit 4.1.1. også afspejler.

Selvom en ensidig indhentet sagkyndig erklæring ikke tillades fremlagt for en skønsmand, vil den kunne anvendes af parten selv som fagligt grundlag for de spørgsmål, der stilles skønsmanden, ligesom den evt. kan fremlægges som bevis under en evt. senere voldgiftssag.

Det kan ikke forekomme, at et bilag kan fremlægges for en skønsmand, men ikke kan indgå i voldgiftssagen og dermed fremlægges for voldgiftsretten som bevis.

Hvis en part, efter at skønsmanden har udtalt sig, vil udfordre en skønsmands svar ved en ensidig indhentet sagkyndig erklæring, må det som udgangspunkt først sandsynliggøres, at der er noget at supplere eller at udfordre.

Hvis den ensidigt indhentede erklæring først er indhentet, efter at skønsmanden har udtalt sig, jf. § 8, stk. 3, vil den undtagelsesvist kunne fremlægges, hvis det sandsynliggøres, at bilaget har til formål at sætte spørgsmålstegn ved, om skønsmanden har udøvet sit skøn på et korrekt og fyldestgørende grundlag og give skønsmanden mulighed for eventuelt at revurdere sin besvarelse, jf. princippet i UfR 2020.282 H.

Der nævnes i afsnit 4.1.1. også afgørelser, hvor spørgsmål og dertilhørende bilag afskæres, idet disse langt overgår, hvad der kan pålægges en skønsmand at svare på, og hvor en besvarelse ville indebære en egentlig og fuldstændig projektgennemgang og/eller stillingtagen til forhold, det er op til voldgiftsretten at tage stilling til.

Hvis der er uenighed om et bilags karakter, skal det fremgå af skønstemaet, således at det står klart for både skønsmanden og en evt. efterfølgende voldgiftsret.

Der foreligger desuden en række afgørelser om, at en part som udgangspunkt kan fremlægge fotografier eller videoer, der alene viser faktiske forhold, og når sådanne undtagelsesvist afvises, ses det at skyldes, at indholdet findes enten at være unødvendigt eller utilbørligt ledende.

Ved meget omfattende bilag vil der evt. skulle ske en præcisering af, hvilke dele af bilaget, der er relevante, herunder f.eks. tilsynsnotater, således at skønsmanden ikke selv skal gennemgå bilaget for at finde frem til, hvilke forhold der skal vurderes, jf. også afsnit 3.1.

4.1.1. Afgørelser om bilag

I U.2008.2393H tillod Højesteret fremlæggelse af et referat af en mundtlig redegørelse fra en person, der havde deltaget i et sagsforløb, og en teknisk sagkyndig erklæring, der begge var udarbejdet inden sagsanlæg som bevis i sagen. Højesteret udtalte, at en part som udgangspunkt ikke er afskåret fra at fremlægge udtalelser og erklæringer om forhold af teknisk karakter, der inden sagsanlægget er indhentet hos rådgivere og sagkyndige. Dette var også gældende for dokumenter, der beskriver faktiske sagsforløb, herunder referater af mundtlige redegørelser fra personer, der har deltaget i forløbet, når dokumenterne er udarbejdet forud for sagsanlægget til brug for forberedelsen af det. De omstridte dokumenter var af sådan karakter, og hverken deres indhold, omstændighederne ved deres tilblivelse eller andre forhold gav grundlag for at fravige udgangspunktet.

U2010.2471HK vedrørte bl.a., om to nærmere angivne bilag skulle forelægges for skønsmanden. Højesteret tillod bilagene fremlagt og udtalte blandt andet, at skønsmandens besvarelse af spørgsmålene som udgangspunkt skulle baseres på kendskab til alle sagens akter. Højesteret fandt ikke grundlag for på forhånd at antage, at bilagene var uden betydning for besvarelsen af spørgsmålet om kursværdien, og fandt heller ikke grundlag for at antage, at bilagenes oplysninger om efterfølgende omstændigheder var egnet til på utilbørlig måde at påvirke besvarelsen af skønstemaet.

I U.2017.1184H tillod Højesteret ikke fremlagt yderligere bilag i form af noget udbudsmateriale samt et tilbud fra et murerfirma på udbedring af mangler ved en fast ejendom under ankebehandlingen i landsretten. Der var forud for retssagen gennemført syn og skøn vedrørende manglerne og omkostningerne til udbedring heraf, og der var under retssagen indhentet supplerende skønserklæringer herom. Højesteret udtalte, at ” Formålet med fremlæggelsen af bilagene ... må antages at være at påvise en markant forskel på skønsmandens økonomiske opgørelse af udbedringsomkostningerne i forhold til det indhentede tilbud. På denne baggrund, og da det indhentede tilbud efter det oplyste ikke er accepteret, tiltræder Højesteret, at tilbuddet under de ovennævnte omstændigheder ikke kan tillades fremlagt, og at udbudsmaterialet har en sådan sammenhæng med tilbuddet, at disse bilag bør afskæres efter retsplejelovens § 341.”

I U.2020.282H.K fandt Højesteret ligesom landsretten, at der efter afgivelse af skønserklæringen kunne fremlægges en ensidigt indhentet ydelsesbeskrivelse, tilbudsliste og et notat om generelle input samt tre tilbud på baggrund af materialet for skønsmanden, idet ” ... formålet med fremlæggelse af ... må antages at være at stille spørgsmålstegn ved, om skønsmanden har udøvet sit skøn på et korrekt og fyldestgørende grundlag og at give skønsmanden mulighed for eventuelt at revurdere sin besvarelse. Det kan ikke antages, at bilagene skal indgå som et selvstændigt bevis, men alene indgå i grundlaget for de supplerende spørgsmål til skønsmanden.”

I U.2022.4802Ø.L.K tillod landsretten fremlæggelse af et ensidigt indhentet tilbud for skønsmanden, selv om det var indhentet efter afgivelsen af syns- og skønserklæringen. Landsretten lagde herved vægt på, at ”... formålet med fremlæggelse af ... må antages at være at sætte spørgsmålstegn ved, om skønsmanden har udøvet sit skøn på et korrekt og fyldestgørende grundlag, og at give skønsmanden mulighed for eventuelt at revurdere sin besvarelse. Det kan ikke antages, at bilaget skal indgå som et selvstændigt bevis, men alene

indgå i grundlaget for de supplerende spørgsmål til skønsmanden.”. Landsretten tillod endvidere et tilknyttet spørgsmål med den begrundelse, at ” ... formålet med ... må antages at være at sikre en nærmere begrundelse for det endelige spørgsmål om, hvorvidt det fremlagte tilbud i ... giver skønsmanden anledning til at revurdere sit tidligere skøn ...”

I U.2022.97H.K fandt Højesteret, at en tabsopgørelse udarbejdet af den ene parts revisionsselskab skulle udgå af sagen, da den efter sit indhold var en sagkyndig erklæring, der var ensidigt indhentet efter sagens anlæg. Højesteret bemærkede, at ”Fremlæggelse og udlevering af erklæringen om tabsopgørelsen til skønsmanden inden gennemførelsen af syn og skøn om samme tema ville indebære en risiko for utilbørlig påvirkning af skønsmanden. Det kan ikke føre til et andet resultat, at X har meddelt, at erklæringen kan betragtes som et partsindlæg, og dermed har gjort PwC’s synspunkter og konklusioner til sine egne.”

C-16275(voldgiftssag)

Bilag fra tilsyn og førgennemgang mv. Voldgiftsrettens formand lagde i en afgørelse af 13. marts 2023 til grund, at de omtvistede bilag var fremkommet som led i rådgiverens udførelse af opgaver som teknisk rådgiver på vegne af bygherre i forbindelse med bl.a. tilsyn, førgennemgang, afleveringsforretning og mangels gennemgang i 2021. Et enkelt bilag var opdateret i august 2022. Alle bilagene fandtes således udarbejdet før sagens anlæg. Bygherren havde oplyst, at mangellisterne og tilsynsnotaterne ikke ønskedes anvendt som et selvstændigt bevis i sagen, men at materialet skulle indgå i grundlaget for spørgsmål til skønsmanden. På denne baggrund var det voldgiftsrettens opfattelse, at bilagene ikke var egnede til på utilbørlig måde at påvirke skønsmandens besvarelse, jf. Voldgiftsnævnets Regler for syn og skøn 2018 § 8, stk. 1, litra b, hvorfor bilagene kunne tilgås skønsmanden sammen med skønstematet.

A-10519 (isoleret bevisoptagelse - dommer)

1-årseftersynsrapport. Byggeskedefondens 1-årseftersynsrapport (indhentet forud for skønssagens opstart) blev afskåret sammen med en række øvrige sagkyndige erklæringer med den begrundelse, at erklæringerne indeholdt vurderinger og konklusioner, som på en autoritativ måde tog stilling til forhold, som det måtte være op til skønsmanden/skønsmændene selv at foretage, hvorfor bilagene ville kunne indebære en utilbørlig påvirkning.

A-11321 (isoleret bevisoptagelse)

Tilsynsrapporter, mangelslister og gennemgang af omfattende materiale. Skønsmanden var i sagen bl.a. anmodet om at oplyse - forhold for forhold - anført i en tilsynsrapport på 82 sider og en mangelliste på 167 sider var udført i overensstemmelse med sagens tegningsmateriale og en række dokumenter med arbejdsbeskrivelser. Voldgiftsnævnet afviste spørgsmålet, idet der blev lagt vægt på, at det i bilagene fandtes uklart, ”hvilke konkrete forhold der skulle vurderes af skønsmanden, da nogle forhold indeholder længere diskussionsføljetoner mellem parterne eller indeholdt uklarheder, hvor der f.eks. står ”udført” eller ”ok”. En besvarelse vil være at sidestille med en generel mangelgennemgang, hvorfor der ved en omformulering skal ske en sortering eller kategorisering af, hvilke forhold der skal vurderes. Der er ligeledes lagt vægt på, at henvisningen til ”om de påtalte forhold er udført i overensstemmelse med tegningerne i bilag 3/beskrivelserne i bilag 4 (hvor det modsatte er anført i bilag 7.1 – 7.3)” ikke er tilstrækkeligt konkret, og at det ikke er en opgave, som skønsmanden kan pålægges, hvilket som nævnt skal ses i lyset af det omfattende materiale og indhold.”

A-10792 (isoleret bevisoptagelse)

Tilbudslister. Korrespondance. Der blev truffet afgørelse om, at et bilag med en tilbudsliste kunne fremlægges, idet der var tale om en egentlig tilbudsliste, og det kunne ikke udelukkes, at bilaget trods den overordnede form kunne have betydning for skønsmanden, selvom han havde efterspurgt en ~~meget~~ gerne specificeret liste. Fandtes en sådan specificeret liste ikke, måtte skønsmanden svare på det foreliggende grundlag. Derimod blev 2 bilag afvist, idet det som begrundelse blev anført, at bilagene fandtes unødvendige for sagen om syn og skøn, da bilagene vedrørte parternes korrespondance om tilbuddet, og sådanne drøftelser var uvedkommende for skønsmandens arbejde.

A-10380 (isoleret bevisoptagelse)

Bemærkninger til bilag. Ved afgørelsen blev en parts bemærkninger til en modparts bilag afskåret, idet det blev anført bl.a., at pågældende måtte henvises til at stille supplerende spørgsmål ud fra egne forudsætninger og bilag.

A-9796 (isoleret bevisoptagelse)

Form og indhold svarende til skønserklæring. Et bilag, der indeholdt et notat udarbejdet af rekvirentens rådgiver, der i øvrigt tillige fungerede som skønsmand ved Voldgiftsnævnet, blev anset som en ensidigt indhentet erklæring, og det blev i afgørelsen anført, at bilaget i indhold og form stort set kunne sidestilles med de spørgsmål og vurderinger, som skønsmanden var anmodet om at besvare og forholde sig til i rekvirentens spørgsmål 1. Bilaget blev herefter afvist fremlagt. Der blev på den baggrund ikke taget stilling til betydningen af tidspunktet for indhentelse af den sagkyndige erklæring.

A-8952 (isoleret bevisoptagelse - dommer)

Skitser integreret i spørgsmålet. Efter flere afgivne erklæringer blev nogle spørgsmål, hvor hånd tegnede skitser var indarbejdet som en integreret del af en parts spørgsmål, tilladt: ”De hånd tegnede skitser, der nu er indarbejdet som en integreret del af skønstemaet, fremtræder ikke med autoritativt præg med angivelse af den rådgiver, som har udarbejdet dem. De er heller ikke ledsaget af anden tekst end korte håndskrevne forklaringer på det, som tegningerne tilsigter at vise. For en umiddelbar betragtning synes de således at være udarbejdet af parten selv med det formål at anskueliggøre partens egen teori om den relevante årsagssammenhæng med hensyn til de problemer med huller i tagpladerne mv., som ønskes belyst ved syn og skøn.”

C-15920 (voldgiftssag)

Bilag uden betydning. Voldgiftsrettens formand afskar fremlæggelse af et bilag, idet det blev anført, at bilaget ikke var omtalt i spørgetemaet, hvorfor bilaget måtte antages at være uden betydning for sagen. I øvrigt blev det besluttet, at et bilag med fotos af aftrækskanaler til storkøkken kunne fremlægges, idet det af formanden blev anført, at det beroede på skønsmandens vurdering, om bilaget var egnet til at danne grundlag for besvarelsen af det spørgsmål, bilaget var knyttet til. Spørgsmålet lagde også op til en besigtigelse af aftrækskanalerne. Endelig blev et bilag med et projektnotat afvist fremlagt, da det var at anse for en ensidigt indhentet sagkyndig erklæring, der var indhentet efter sagens anlæg. Det blev herved tilføjet, at der ikke var anført omstændigheder, der kunne begrunde, at bilaget undtagelsesvis skulle tillades fremlagt.

C-13220 (voldgiftssag)

Tilbud for udbedringsomkostninger. Der var gjort indsigelse mod bilag i form af tilbud, der var knyttet til 2 alternative udbedringsforslag, idet det blev anført, at det ikke er ”skønsmandens opgave at foretage syn og skøn på egen skønserklæring respektive på et projekt/et af bygherren indhentet tilbud for på denne måde at forsøge at få tilsidesat den allerede foreliggende skønserklæring”. Voldgiftsrettens formand besluttede, at de supplerende spørgsmål kunne stilles, og bilagene fremlægges, idet spørgsmålene ikke var af en sådan karakter, at de af den grund burde afskæres. De øvrige parter havde mulighed for at stille de yderligere spørgsmål, som det supplerende skønstema og skønsmandens besvarelse heraf måtte give anledning til, ligesom det under hovedforhandlingen stod parterne frit at fremkomme med de synspunkter vedrørende de stillede spørgsmål og svarene herpå, som de måtte finde relevante. Det blev tillige anført, at de faktiske omstændigheder, som kendelsen trykt i UfR 2017.1184H angår, adskilte sig fra forholdene i nærværende sag, og kendelsen kunne derfor ikke føre til, at klagerens supplerende spørgsmål skulle afskæres.

A-9799/C-15382 (voldgiftssag med syn og skøn fortsat under A-sag)

Tilbud. Voldgiftsrettens formand udtalte i afgørelsen fra 2020, at der som udgangspunkt er en bred margin for en part til at stille de spørgsmål, som man ønsker besvaret af skønsmanden, ligesom der er vid adgang til at fremlægge nye bilag. Det kan til tider forekomme, at der af en part stilles et eller flere spørgsmål, der går på kanten af, hvad skønsmanden kan og skal svare på, og hvad der til sin tid skal afgøres af voldgiftsretten. I modsætning til sager ved domstolene, er der den fordel ved sager for voldgiftsretten, at denne bl.a. består af fagdommere med teknisk indsigt.

I forhold til to konkrete bilag med tilbud om prissætning for udbedring, som skønsmanden skulle gennemgå og oplyse, om de kunne tiltrædes, anførte modparten, at de skulle afvises, bl.a. idet den procedure, der er omtalt i U2020.282 H ikke var fulgt, ligesom der efter disse selskabers opfattelse var tale om tilbud indhentet fra ikke uvildig tredjemand. Formanden tilkendegav, at skønsmanden med disse spørgsmål blev anmodet om bl.a. at vurdere nogle udbedringspriser endnu en gang. Ved de to bilag var der fremlagt tilbud fra tredjemænd på en række udbedringsarbejder indhentet efter sagens anlæg, og formanden besluttede herefter, at spørgsmål og bilag skulle udgå.

A-9681 (isoleret bevisoptagelse)

Ensidig indhentet sagkyndig erklæring. Der var fremlagt en ensidig indhentet sagkyndig erklæring fra en stor og anerkendt ingeniørvirksomhed i Danmark. Erklæringen var indhentet inden sagens anlæg. Nævnet anførte i denne afgørelse fra 2018, at det ved sådanne bilag vurderes, om bilaget er uden betydning for sagen, eller det findes at indeholde vurderinger, som det er op til skønsmanden selv at foretage, dvs. en utilbørlig påvirkning af skønsmanden. ”Der lægges herved bl.a. vægt på erklæringens karakter og detaljegrad, herunder om erklæring er udarbejdet af førende ekspert eller institut, og om erklæringen i sit indhold og form kan sidestillet med en skønserklæring. Bilag med rent faktuelle og tekniske oplysninger vil ikke nødvendigvis indebære en sådan utilbørlig påvirkning af skønsmanden, hvilket vil afhænge af indholdet og sammenhængen til de stillede spørgsmål.”

Voldgiftsnævnet bemærkede, at erklæringen indeholdt vurderinger af årsagen til vandudtræk, hvide udfældninger i mørtelfuger, herunder vurdering af sandsynligheden for membranens

generelle tæthed. Derudover indeholdt erklæringen en vurdering af klinkernes vedhæftningsstyrke, herunder årsag til løse og afskallede klinker på promenadedæk og i bassiner og årsag til evt. skimmelvækst på silikonefuger. Det var selvsamme forhold som skønsmanden i erklæringen var anmodet om at vurdere. Det var herefter Voldgiftsnævnets vurdering, at bilaget indeholdt konklusioner, som tog stilling til forhold, som det var op til skønsmanden selv at foretage, og at det ville kunne indebære en utilbørlig påvirkning af skønsmanden.

A-10377 (isoleret bevisoptagelse)

Ensidig indhentet sagkyndig erklæring. Der var tvist om fremlæggelsen af to bilag, indhentet hos et stort og anerkendt dansk ingeniørfirma inden sagen anlæg. I afgørelsen blev det bl.a. anført, at Voldgiftsnævnet fandt, at bilagene indeholdt vurderinger af forhold af teknisk karakter, som det var op til skønsmanden selv at foretage, dvs. en utilbørlig påvirkning af skønsmanden. Der var herved lagt vægt på notaternes karakter og detaljegrad, herunder at notaterne var udarbejdet af et stort rådgivningsfirma, og at notaterne i indhold og form kunne sidestilles med det arbejde, som det var op til skønsmanden at udføre.

A-10337 (isolereret bevisoptagelse)

Ensidig indhentet sagkyndig erklæring. I forbindelse med en klage over nævnets afgørelse over et afvist bilag, der af nævnet blev anset som et ensidigt indhentet sagkyndig erklæring, der var indhentet inden sagen anlæg, tilkendegav bygherren bl.a., at de til bilaget tilknyttede tekstbeskrivelser ikke kunne sidestilles med en teknisk vurdering, der på utilbørligvis var egnet til at lede skønsmanden i en bestemt retning. Det blev af bygherre understreget, at fotoregistreringen var foretaget forud for indleveringen af skønstemaet, og i henhold til princippet i retsplejelovens § 341a, stk. 1, kan ”tekniske erklæringer” indhentet forud for sagens opstart fremlægges, medmindre materialet er faktisk- eller videnskabeligt forkert eller må sidestilles med rent bestillingsarbejde, også jf. forarbejderne til § 341a (LFT 2016-10-05 nr. 20). Der blev tillige fremhævet følgende fra forarbejderne til retsplejelovens § 341a: ”Bestemmelsen angår kun ensidigt indhentede erklæringer, dvs. erklæringer, som er indhentet uden at inddrage modparten og eventuelt retten. Det er uden betydning, hvem der har afgivet erklæringen”, og ”Erklæringens indhold vil navnlig tale imod fremlæggelse, hvis indholdet er klart irrelevant for sagen. Derimod vil det være uden betydning, at erklæringens indhold ikke kun er ”teknisk”, men også omfatter en vurdering (et skøn). Det vil også være uden betydning, at erklæringen angår de samme forhold, som et udmeldt syn og skøn skal dreje sig om.”

Voldgiftsnævnet anførte som svar, at som udtalt af Højesteret i UfR 2010.2471 HK følger det af retsplejelovens § 201, jf. § 196, stk. 2, at skønsmandens besvarelser som udgangspunkt skal baseres på kendskab til alle sagens akter, men dette udgangspunkt må fraviges for det første, hvis bilag på forhånd skønnes uden betydning, jf. retsplejelovens § 341, og for det andet, hvor et bilag må anses for egnet til at påvirke besvarelsen på utilbørlig måde. I tilknytning hertil blev opmærksomheden henledt på, at det også fremgår af forarbejderne til retsplejelovens § 341 a: ”I retspraksis er det fastslået, at en skønsmand, der er udmeldt efter reglerne om syn og skøn, som udgangspunkt skal kunne basere sin besvarelse af spørgsmålene på kendskab til alt materiale, som er fremlagt i sagen, medmindre materialet må antages at være uden betydning for besvarelsen af skønstemaet, eller materialet indebærer en risiko for utilbørlig påvirkning af skønsmandens besvarelse af spørgsmålene. Den foreslåede bestemmelse regulerer ikke dette spørgsmål. **Tilladelse til at fremlægge en ensidigt indhentet erklæring som bevis indebærer**

således ikke automatisk, at erklæringen også til sin tid skal medsendes til en eventuel skønsmand. Dette er et selvstændigt spørgsmål, men der kan dog efter omstændighederne være en tæt sammenhæng mellem, om der er grundlag for at fravige udgangspunktet om, at ensidigt indhentede erklæringer, der er indhentet før sagsanlæg, kan fremlægges som bevis, jf. nedenfor, og om der er grundlag for at fravige det nævnte udgangspunkt om, at skønsmandens besvarelse af skønstemaet skal baseres på kendskab til alle sagens akter.”

Voldgiftsnævnet fastholdt på den baggrund afgørelsen.

C-15312 (voldgiftssag)

Ensidigt indhentet sagkyndig erklæring. I forbindelse med en afgørelse udtalte voldgiftsrettens formand generelt, at ”En ensidigt indhentet sagkyndig erklæring om spørgsmål, der indgår i skønstemaet, vil ofte medføre risiko for utilbørlig påvirkning af skønsmanden, hvis den fremlægges for skønsmanden inden hans besvarelse af skønstemaet. Risikoen for utilbørlig påvirkning af skønsmanden er derimod ikke så stor, når fremlæggelsen for skønsmanden af den ensidigt indhentede erklæring sker, efter at han har afgivet sin skønserklæring med besvarelse af de pågældende spørgsmål. Når skønsmanden har besvaret spørgsmålene, har hensynet til ønsket om at undgå fejl og misforståelser større vægt. Det betyder, at der kan blive tale om fremlæggelse af en ensidigt indhentet sagkyndig erklæring for skønsmanden efter hans besvarelse af spørgsmålet, jf. herved f.eks. UfR 2020.282 H, selv om samme erklæring ikke ville kunne tillades fremlagt for skønsmanden inden hans besvarelse af spørgsmålet, jf. herved f.eks. UfR 2022.97 H.”

A-8885 (isoleret bevisoptagelse – dommer)

Tilbud. Ensidigt indhentet sagkyndig erklæring. En dommer anførte i en afgørelse af 28. april 2017, at et bilag ikke kunne fremlægges, idet der var tale om et ensidigt indhentet tilbud på reparation efter byggeskader, og idet tilbuddet var indhentet under en verserende syn- og skønssag, hvor syns- og skønsmanden kunne besvare spørgsmål om mangler og om omkostninger til udbedring af de mangler, der måtte blive konstateret.

C-12524(voldgiftssag)

Ensidigt indhentet sagkyndig erklæring. Det var i sagen gjort indsigelse mod fremlæggelse af en granskningsrapport, idet det bl.a. blev anført, at den var indhentet efter sagens anlæg, at der var tale om en rapport, der på en række punkter behandlede de spørgsmål og temaer, der naturligt kunne og var blevet forelagt de skønsmænd, der var udpeget i voldgiftssagen, og at granskningsrapporten indeholdt en række vurderinger og indstillinger, som det var op til voldgiftsretten at træffe afgørelse om. Voldgiftsretten formand afviste i afgørelsen, der er fra 2017, efter en samlet vurdering fremlæggelse af granskningsrapporten.

A-9265 (isoleret bevisoptagelse - dommer)

Ensidigt indhentet erklæring. Et opklarende spørgsmål til skønsmanden og en ensidigt indhentet erklæring blev tilladt fremlagt med følgende begrundelse: ”Uanset at bilag ... er en erklæring om konkrete tekniske forhold, der er indhentet efter skønssagens indledning, tillader den juridiske dommer på denne baggrund undtagelsesvist, at ... fremlægges for skønsmanden, og at spørgsmål ... stilles i tilknytning hertil, da det ikke kan udelukkes, at en besvarelse heraf er af betydning for forståelsen og bevisværdien af skønsmandens besvarelser.”

A-10581 (isoleret bevisoptagelse)

Tilbud og ensidig indhentet sagkyndig erklæring. Afhjælpningsprojekt. I afgørelsen blev der taget stilling til, om et notat vedr. trykfald m.m. af 15. november 2022 og et tilbud på ombygning af 30. marts 2023 kunne fremlægges for skønsmændene. Voldgiftsnævnet fandt, at det omtvistede notat og tilbud efter indholdet fremstod som sagkyndige erklæringer om spørgsmål, der indgik i bygherres supplerende skønstema. Bilagene blev afvist fremlagt med den begrundelse, at det i det foreliggende tilfælde var Voldgiftsnævnets opfattelse, at det ville indebære en risiko for utilbørlig påvirkning af skønsmændene, hvis nævnet gav tilladelse til at fremlægge notatet og tilbuddet for skønsmændene, inden skønsmændene havde haft lejlighed til selv at besvare skønstemaet om de pågældende forhold og om evt. afhjælpning heraf samt om de med afhjælpningen forbundne omkostninger, jf. herved princippet i UfR 2022.97 H.

Det blev samtidig i afgørelsen anført, at det ikke kunne føre til anden vurdering, at skønsmændene i en e-mail af 6. september 2023 havde anført, at ”Skønsmændene projekterer ikke og derfor ønskes materiale på den kommende løsning og tilbud, for at skønsmændene kan vurdere materialet og efterfølgende besvare spørgsmålet”. Det blev i den forbindelse bemærket, at skønsmændene naturligvis ikke skulle udarbejde et afhjælpningsprojekt. I det tilfælde, at skønsmændene måtte komme frem til, at de pågældende forhold skulle afhjælpes, var skønsmændenes opgave at angive de generelle og principielle retningslinjer for en mulig afhjælpning og skønne over de med afhjælpningen forbundne omkostningers størrelse.

A-9702 (isoleret bevisoptagelse)

Uenighed om bilags karakter. Parterne var i dette tilfælde uenige om karakteren af de fremlagte bilag. Voldgiftsnævnet fandt ikke grundlag for at afvise fremlæggelse af bilagene, selvom indholdet blev bestridt af modparterne, så længe det overfor skønsmanden fremgik klart, at der ikke var enighed om dokumenternes karakter. Såfremt elementer i bilag, der bestrides, måtte blive lagt til grund ved besvarelsen, vil dette således skulle angives af skønsmanden på samme måde, som det sker ved forudsætningsvise spørgsmål til skønsmanden. Hertil kom, at skønsmanden med parterne evt. vil have behov for søge afklaret, om han vurderer at have det materiale, han har brug for, med henblik på besvarelsen.

4.1.2. Afgørelser vedr. foto- og videomateriale

U.2013.2296 H

Foto. I en sag om mangler ved en fast ejendom tillod Højesteret, at sagsøgte kunne fremlægge fotografier, og at de kunne indgå i det materiale, der skulle danne grundlag for syn og skøn. Sagsøgeren havde anmodet om tilladelse til at fremlægge fotografier af forhold på ejendommen, der var optaget før og efter sagens anlæg, og om, at fotografierne kunne indgå i det materiale, der skulle danne grundlag for syn og skøn. Sagsøgte protesterede, da syn og skøn fandtes at skulle have været gennemført ved en besigtigelse af de nu udbedrede forhold. Højesteret udtalte, at en part som udgangspunkt ikke er afskåret fra at fremlægge fotografier, der alene viser faktiske forhold. Hverken fotografiernes indhold eller det oplyste om omstændighederne ved deres tilblivelse gav grundlag for at fravige udgangspunktet. At de påståede mangler nu var udbedret, og at nogle af fotografierne var optaget efter sagens anlæg, kunne ikke føre til et andet resultat, idet P kunne anfægte fotografierne og deres bevismæssige betydning i forbindelse med udarbejdelsen af skønstemaet og afhjæmningen af skønsmanden.

A-8885 (isoleret bevisoptagelse - dommer)

Foto. Rekvirenten havde oplyst, at skønsmanden under skønsforretningen udbad sig billedmateriale, der viste placeringen af gulvvarmeslanger i bygningen, og at det fremsendte bilag indeholdt fotos, der viste slangernes placeringer på et tidspunkt, hvor placeringen ikke efterfølgende kunne ændres. Voldgiftsretten lagde i afgørelsen til grund som ubestridt, at disse oplysninger var korrekte. Herefter, og da der ikke i øvrigt var fremkommet oplysninger, der talte afgørende imod, blev bilaget tilladt fremsendt til skønsmanden.

A-10753 (isoleret bevisoptagelse)

Foto. VBA anførte i en afgørelse, at noget fotomateriale under helt særlige omstændigheder skulle afskæres med den begrundelse, at ” ... i en situation som den foreliggende, hvor fremlæggelse af fotomaterialet skal træde i stedet for skønsmandens egen besigtigelse, hvor skønsmanden er afskåret fra selv at besigtige de forhold, som vises i fotomaterialet, og hvor dette alene skyldes, at B ikke på et tidligere tidspunkt bad om besigtigelse, kan fotomaterialet ikke fremlægges for skønsmanden.”

C-15023 (voldgiftssag)

Foto- og videomateriale. Voldgiftsretten formand besluttede i en afgørelse af 2. marts 2023 bl.a., at noget fremlagt foto- og videomateriale kunne fremlægges. Det blev anført, at der var fremsat indsigelser mod de pågældende fotos med henvisning til, at de viste en måling, hvis validitet ikke kunne bekræftes, og at disse fotos derved utilbørligt kunne påvirke skønsmanden, samt at de pågældende fotos viste en måling og således ikke alene faktiske forhold. Voldgiftsrettens formand anførte, at ”Når henses hertil og til, at der ikke foreligger noget, der efter retsformandens opfattelse giver grundlag for at tillade de pågældende fotos, tiltrædes det, at de pågældende fotos ikke kan fremlægges for skønsmanden – i hvert fald ikke på nuværende tidspunkt, jf. herved princippet i V.L.K. af 28. oktober 2022 i kære 8. afd. BS-36530/2022-VLR.

A-10496 (isoleret bevisoptagelse)

Video. Der var gjort indsigelse mod fremlæggelse af et bilag med en videooptagelse af det i sagen omhandlede forhold. På videoen sås en del af forholdet, hvor der i lyd delen blev kommenteret på kvaliteten og draget konklusioner om materialets sammensætning. Det var af rekvirenten oplyst, at videoen var optaget af personale på stedet. Voldgiftsnævnet anførte, at en part som udgangspunkt ikke er afskåret fra at fremlægge fotografier eller videoer, der alene viser faktiske forhold. Indholdet eller omstændighederne ved deres tilblivelse kan dog give grundlag for at fravige dette udgangspunkt. Bilaget fandtes herefter ikke at indeholde oplysninger af betydning for skønsmandens besvarelse, idet skønsmanden selv skulle foretage en besigtigelse, hvorfor bilaget ikke fandtes at kunne bidrage til sagens oplysning, hvorfor det var uden betydning for besvarelse af skønstemaet. Bilaget kunne herefter ikke tillades fremlagt for skønsmanden på det foreliggende grundlag.

5. Haste syn og skøn

Voldgiftsnævnet kan med meget kort varsel – inden for et par dage – finde og udpege skønsmand til at foretage en besigtigelse og/eller afholde skønsforretning i hastende sager.

Det er vigtigt, at de hastende sager begrænses til de sager, der rent faktisk haster, da der er et retssikkerhedsmæssigt hensyn at tage til modparten(erne), og idet processen er ressourcekrævende for skønsmændene og Voldgiftsnævnet.

Af regler for syn og skøn 2018 § 19 under kapitlet ”Hastesager” fremgår:

”En sag kan behandles som en hastesag, hvis der er risiko for, at muligheden for at sikre bevis fortabes.

Stk. 2. En stadeforretning behandles som en hastesag.

Stk. 3. Skønsmanden kan udmeldes uden høring.

Stk. 4. Voldgiftsnævnet kan sende skønstemaet til skønsmanden, selvom høring herom ikke er afsluttet.

Stk. 5. Skønsmanden kan afholde skønsforretning med forkortet varsel, og selv om høring vedrørende skønstemaet ikke er afsluttet. Efter skønsmandens bestemmelse kan der efterfølgende afholdes en supplerende skønsforretning.

Stk. 6. Voldgiftsnævnet kan efter aftale med skønsmanden fastsætte tidspunktet for skønsforretningen, der kan afholdes sideløbende med eventuelle øvrige sagsskridt.

Stk. 7. Skønsmanden afgiver erklæring senest 2 uger efter, at sagen er fuldt oplyst, medmindre der er fastlagt en anden tidsramme, jf. § 11, stk. 2.”

Skønsmanden må som udgangspunkt gerne se skønstemaet i hastesager, selvom der ikke er enighed herom. Der kan dog være tilfælde, hvor Voldgiftsnævnet afskærer eller begrænser denne mulighed, hvis indholdet umiddelbart vurderes at kunne påvirke skønsmanden utilbørligt, f.eks. gennem en længere juridisk og fagteknisk sagsfremstilling eller spørgsmål med et indhold svarende til det skønsmanden skal vurdere.

Ved haste syn og skøn opereres i 2 tempi med kortere frister, jf. reglernes § 9, stk. 3.

I en hastesag, hvor der er akut risiko for, at beviset fortabes, udmeldes skønsmanden uden høring, og berømmelse af skønsforretning sker straks – om muligt med en meget kort høringsfrist med oplysning om, at hvis der ikke kan gives møde, må der mødes ved stedfortræder. Dette gælder, hvis det er åbenbart, at der er risiko for, at beviset kan fortabes.

I en hastesag, hvor der er tid til det, behandles sagen i stedet med kortere frister (semihaster) end normalt, hvilket f.eks. kan være 7 dage til høring over et skønstema mod de sædvanlige 14 dage. Dette anvendes f.eks., hvor det er af økonomisk stor betydning for parterne, hvis ikke syn

og skøn gennemføres hurtigt, og hvor byggeriet er pågående, men hvor parterne får mulighed for at blive hørt både over forslag til skønsmand, skønstema og bilag.

I begge tilfælde kan der være situationer, hvor det vigtigste er at få gennemført en besigtigelse, således at skønsmanden foretager en besigtigelse af konkrete områder af byggeriet hurtigt, men hvor afklaring af spørgsmål og bilag må ske sideløbende/efterfølgende. I disse situationer fremsendes udkast til skønstemaer til skønsmanden, men ikke nødvendigvis alle de tilhørende bilag.

Da omkring halvdelen af anlagte A-sager opstartes med ønske om hastebehandling, hører Voldgiftsnævnet som oftest modparterne med en frist på ca. 24 timer til bemærkninger til anmodningen om den hastende behandling. Herefter kan der tages stilling til anmodningen på baggrund af alle parter vurdering.

Det fremgår af § 15, stk. 2, i regler for syn og skøn 2018, at det er Voldgiftsnævnet, der beslutter, om en sag efter anmodning skal behandles som en hastesag – uanset om parterne er enige eller ikke.

Det ses i praksis, at hastesager ikke kan gennemføres hurtigt på grund af tvister om spørgsmål og bilag. Hvis en hastesag ønskes behandlet i en hurtig proces som forudsat, kan de indledende spørgsmål og bilag med fordel begrænses, således at sagen kan iværksættes hurtigt, og således at der først senere fremsættes supplerende spørgsmål.

Som tidligere anført skal skønsmænd agere inden for rammen for syn og skøn, hvorfor der også er både spørgsmål og opgaver i forbindelse med hastebehandling, der afvises, fordi de falder uden for en skønsmands opgave.

Det er således ikke en skønsmands opgave at foretage en hastebesigtigelse med henblik på generel registrering af et byggeri, hverken under eller efter dets opførelse. Bygherres gennemgang af byggeriet, eftersyn og kvalitetskontrol kan ikke foretages af en skønsmand. Dette ses bl.a. afvist i sager, hvor rekvirenten har anført at formålet er generelt at sikre sig mod evt. problemer, der måtte opstå senere i byggeriet, eller hvor der er henvist til, at skønsmanden skal gennemgå hele byggeriet, således at en afslutning af arbejdet kan gennemføres ved anden entreprenør.

En skønsmand kan heller ikke anmodes om at foretage en stadeopgørelse i et igangværende byggeri, fordi en af parterne måtte ønske det, idet dette er forbeholdt de tilfælde, hvor en igangværende entreprise er ophævet, eller arbejdet på anden måde er standset, og hvor der hurtigt muligt skal gennemføres stadeforretning med henblik på opgørelse.

Det er heller ikke en skønsmands opgave i forbindelse med et hastende syn og skøn at foretage en registrering af en parts omfattende og uoverskuelige mangelliste efter en aflevering med henblik på at fastslå, om alle de anførte mangler findes at være til stede, da det kan få karakter af en generel bygningsgennemgang.

Hastebesigtigelser kan alene ske i forhold til konkret påpegede forhold, hvor der er anført grunde til, at dette skal ske som en hastesag, og hvor det falder inden for en skønsmands opgave.

5.2. Stedeforretninger

Regler og praksis vedr. stedeforretninger er hidtil meget kortfattet beskrevet.

Den praksis, der har udviklet sig gennem årene, er nu kommet til udtryk i nævnets regler for syn og skøn 2018 § 5, stk. 3, og § 19, dvs. at det skal anføres i begæringen, jf. § 5, stk. 1, litra d, og § 5, stk. 3, hvoraf fremgår:

”Hvis der ved en stedeforretning, jf. stk. 1, litra d, stilles spørgsmål om kvaliteten af det udførte arbejde, skal det fremgå af anmodningen med et selvstændigt skønstema.”

Stedeforretninger gennemføres i forbindelse med konkurs og ophævelse, jf. AB-aftalernes bestemmelse herom, hvorfor også stademandens/skønsmændens opdrag i den forbindelse fremgår af AB-aftalerne.

Det fremgår af AB18 § 63 bl.a., at

”... § 63. Ophævelse skal ske skriftligt.

Stk. 2. Samtidig med ophævelsen skal den part, der hæver aftalen, skriftligt indkalde til en registreringsforretning (stedeforretning) mellem parterne, der skal afholdes hurtigst muligt. Medmindre andet aftales, afholdes stedeforretning tidligst 1 arbejdsdag efter, at indkaldesskrivelsen er kommet frem. Ved uenighed om arbejdets stade kan stedeforretningen gennemføres ved syn og skøn udmeldt af Voldgiftsnævnet, jf. § 66.

Stk. 3. Ved stedeforretningen skal der udfærdiges en registrerings-protokol, der beskriver omfang og kvalitet af det udførte arbejde. Dokumentet underskrives af parterne, medmindre registreringen foretages ved syn og skøn.

Stk. 4. Hvis en part efter at være indvarslet ikke har givet møde ved stedeforretningen, kan den mødende part gennemføre den uden den fraværendes medvirken og skal da snarest muligt sende registreringsprotokollen til den fraværende. Indsigelser mod indholdet af protokollen skal fremsættes skriftligt senest 5 arbejdsdage efter, at den er modtaget....”

Stadeopgørelsen vedrører primært

- a) kontraktarbejder, dvs. den helt overordnede ramme er, hvad er der aftalt kontraktuelt, dvs. der tages udgangspunkt i kontrakt, aftalesedler, tilbudslister mv.,
- b) ekstraarbejder, dvs. aftalte ekstraarbejder - parternes enighed vedrørende forhold tages med i opgørelsen. Ved uenighed registreres, hvad der er udført arbejde, således at det i andet regi må afgøres, om det er ekstraarbejde eller kontraktsarbejde,

- c) materialer på pladsen registreres og evt. kapitaliseres – tilsvarende gælder materialer, som er bindende individualiseret andet sted, og
- d) værdien af udført og manglende arbejde skal evt. fastlægges, idet det ofte i stadetemaet eller under stadesforretningen er klarlagt, om værdien skal opgøres ved færdiggørelse mellem de oprindelige parter eller ved færdiggørelse af 3. mand.

Skønsmandens opgave er som udgangspunkt på baggrund af aftalegrundlaget at registrere og vurdere værdien af det på hævetidspunktet udførte arbejde, herunder endnu ikke anvendte materialer, der er tilført byggepladsen. Er bygherren af den opfattelse, at der er mangler ved det udførte arbejde, må der stilles spørgsmål, som relaterer sig hertil, i et selvstændigt skønstema.

Hvis parterne er enige om det, er der intet til hinder for, at skønsmanden tager udgangspunkt i en ensidigt udarbejdet stadesopgørelse og mangelliste.

Gennem årene er stadesforretninger som nævnt gennemført helt uproblematisk, og man har aftalt sig frem til bl.a., hvilke bilag der skal danne grundlag for stadesopgørelsen.

Inden for de senere år er der sket en markant ændring i disse sager med mange tvister og udfordringer for stademanden, parterne, nævnet og advokaterne til følge.

Udfordringerne er flere:

- a) Der er uenighed om aftalegrundlag. I så fald må der laves 2 stadesopgørelser ud fra det aftalegrundlag, hver part mener er aftalt.
- b) Der er uenighed, om skønsmanden skal inddrage spørgsmålet om ”kvaliteten” (mangler) ved det udførte arbejde i stadesopgørelsen.

Skønsmandens opdrag er alene at beskrive kvaliteten og ikke at foretage en fuldstændig og generel mangelgennemgang. Hvis der ønskes en vurdering af evt. mangler, må parterne henvises til at stille spørgsmål herom i et selvstændigt skønstema, jf. reglernes § 5, stk. 3. Det bemærkes, at hvis der er tale om mangler, som kræver tidskrævende undersøgelser og/eller detaljeret indsigt i teknisk materiale eller indsigt i det aftalte, vil skønsmanden ofte selv meddele parterne, at sådanne spørgsmål skal stilles i et selvstændigt skønstema.

- c) Der er uenighed om, hvorvidt skønsmanden skal tage udgangspunkt i en parts egen stadesopgørelse og/eller mangelliste og oplyse, om han er enig eller uenig heri. I så fald tillades stadesopgørelsen og/eller mangellisten ikke fremlagt for skønsmanden. Hvis der ikke er uenighed, kan skønsmanden anvende materialet.
- d) Der ønskes en stadesforretning, selvom der ikke er tale om ophævelse eller konkurs eller lignende stilstand i byggeriet. I så fald kan sagen ikke fremmes som stadesforretning, men begæringen må behandles som en anmodning om haste syn og skøn, hvorefter nævnet efter en kort høring vil skulle tage stilling til begæringens berettigelse.

Praksis for bilag og krav til præcisering mv. svarer til det under afsnit 3 anførte.

Det ses i praksis, at stedeforretninger som udgangspunkt gennemføres hurtigt og inden for en uge efter begæringen, således at staderegistreringen hurtigt kan fremsendes af skønsmanden, dvs. inden for 2 uger, jf. reglernes § 19, stk. 7. I meget store byggesager kan staderegistreringen dog blive mere langvarig enten på grund af omfanget eller tvister om grundlaget.

5.2.1. Afgørelser vedr. hastesager og stedeforretninger

A-11122 (haste syn og skøn)

Voldgiftsnævnet afviste bygherrens anmodning om haste syn og skøn med henvisning til, at det ikke var sandsynliggjort, at der var risiko for, at muligheden for at sikre bevis blev fortabt, eller akut risiko for større skader/udviklingsskader eller lignende. Bygherren fik tilladelse til at anmode skønsmændene om at tage udgangspunkt i et af bygherren udarbejdet oplæg, når de skulle foretage registreringer og destruktive indgreb under forudsætning af, at det i skønstemaet blev tydeliggjort, at skønsmændene var stillet frit i forhold til at foretage de registreringer/destruktive indgreb, som de måtte anse for nødvendige for at kunne besvare skønstemaerne på en fyldestgørende måde. Et af bygherren udarbejdet skema til skønsmændene med ja/nej spørgsmål blev ikke tilladt med den begrundelse, at skemaet begrænsede skønsmændenes mulighed for at svare frit på de stillede spørgsmål, herunder i forhold til muligheden for at svare nuanceret på de stillede spørgsmål. Et af bygherren stillet spørgsmål blev afvist med den begrundelse, at skønsmændene ikke var stillet i frit i forhold at svare det, som efter deres opfattelse måtte være den rette begrundelse for årsagen/årsagerne til de forhold, der måtte blive konstateret af skønsmændene. Der var i samme spørgsmål også lagt op til, at skønsmændene skulle foretage en ansvarsfordeling, hvilket henhører under en voldgiftsret. En af bygherren ensidigt indhentet rapport blev ikke tilladt fremlagt for skønsmændene inden deres besvarelser med den begrundelse, at hvis der blev givet tilladelse til at fremlægge og udlevere den 138 sider detaljerede rapport, inden gennemførelsen af syn og skøn om de samme temaer, ville det indebære en risiko for utilbørlig påvirkning af skønsmændene, jf. herved princippet i UfR 2022.97H. Et af entreprenøren stillet spørgsmål blev afvist med den begrundelse, at det havde karakter af, at skønsmændene skulle udtale sig om den rette forståelse af indholdet i nogle tilsynsnotater, hvilket henhører under en voldgiftsret at tage stilling til på grundlag af en nærmere analyse af tilsynsnotaterne og de øvrige oplysninger i sagen og efter sædvanlig bevisførelse med parts- og vidneforklaringer samt procedure herom. Et andet af entreprenøren stillet spørgsmål blev også afvist med den begrundelse, at det havde karakter af, at skønsmændene skulle foretage en bevisvurdering af, om evt. vandindtrængen mv/og eller opfugtning af murværk måtte anses for at have været synligt for bygherren på et tidligt tidspunkt efter murværkets opførelse.

C-16408 (voldgiftssag – haste syn og skøn)

Generel gennemgang af entrepriser. Voldgiftsnævnet havde i en forudgående sag om syn og skøn truffet afgørelse om, at et haste syn og skøn ikke kunne fremmes, idet det bl.a. blev anført, at de spørgsmål, som ønskedes stillet til skønsmanden, var meget brede og forudsatte en omfattende gennemgang af og redegørelse for projektmaterialet og byggeriets stade.

I en efterfølgende voldgiftssag blev der fremlagt et lignende skønstema og begæret hastebehandling heraf. Formanden traf afgørelse herom, idet det bl.a. blev anført, at; ”Det

bemærkes i relation til det foreliggende udkast til spørgetema, at de spørgsmål, som ønskes stillet til skønsmanden, er meget brede og forudsætter en omfattende gennemgang af og redegørelse for projekt materialet og byggeriets stade. Med de foreliggende spørgsmål bliver skønsmandens opgave i vidt omfang at foretage en generel gennemgang og beskrivelse af de omhandlede entrepriser og forudsætter gennemgang af et særdeles stort antal bilag. En del af spørgsmålene indebærer endvidere, at skønsmanden anmodes om at besvare spørgsmål, som henhører under voldgiftsrettens kompetence. Fremfor at anmode skønsmanden om at gennemgå og beskrive en entreprise og de udførte arbejder med henblik på at skønsmanden fastslår hvilke arbejder, der er udført eller ikke er udført, må skønsmanden anmodes om at forholde sig til, om et konkret angivet arbejde er udført. Det må herefter overlades til voldgiftsretten at forholde sig til, hvilken betydning dette måtte have. Det bemærkes videre, at det er op til voldgiftsretten at vurdere, om en forsinkelse i forhold til en tidsplan skyldes entreprenørens eller bygherrens forhold. Selv med de vide grænser, der må gælde for formulering af spørgsmål til en skønsmand kan det derfor ikke tillades [klager] at stille spørgsmål i overensstemmelse med det foreliggende udkast til skønstema.”

A-11302 (isoleret bevisoptagelse – haste syn og skøn)

Stadeopgørelse inden aflevering. Baggrunden for en anmodning om haste syn og skøn var, at det ved et tilsyn foretaget af rekvirenten og dennes tekniske rådgiver i forbindelse med den forestående aflevering stod klart for rekvirenten, at totalentreprenøren ikke kunne overholde den aftalte afleveringsdato. Det fandtes derfor afgørende at få registreret stedet af entreprisen samt beskaffenheden, kvaliteten m.v. af de nærmere angivne bygningsarbejder i forbindelse med den oprindelige afleveringsdato. Skønsmanden blev bl.a. spurgt om følgende; ”Skønsmanden anmodes undersøge og registrere samtlige arbejder i henhold til parternes aftale, som ikke er færdiggjorte. Skønsmanden anmodes opliste de ikke færdiggjorte arbejder med angivelse af den procentvise manglende færdiggørelse samt vurdere hvor lang tid der vil medgå til færdiggørelsen heraf - også under hensyn til afhjælpningen af de konstaterbare mangler. ”

Voldgiftsnævnet fandt ikke grundlag for at fremme sagen som hastesag og anførte bl.a. ”Videre finder Voldgiftsnævnet, at spørgsmål 7 er forbeholdt de tilfælde, hvor en igangværende entreprise er ophævet, eller arbejdet på anden måde er standset, og hvor der hurtigst muligt skal gennemføres stadeforretning med henblik på opgørelse, hvilket ikke ses at være tilfældet i det foreliggende tilfælde. Dertil kommer, at det er alt for bredt og vanskeligt og omfattende at bede en skønsmand om at vurdere, hvor lang tid der vil medgå til færdiggørelsen af ikke færdiggjorte arbejder ”... også under hensyn til afhjælpningen af de konstaterbare mangler”, ligesom det ligger uden for rammen af en skønsmands opgave at udtale sig om mangler, da det er et retligt begreb.”

A-11360 (haste syn og skøn)

Hasteregistrering af byggeri. Rekvirenten havde i sagen anmodet om hasteregistrering forud for fremsendelse af et egentligt skønstema, da bygherren havde besluttet at færdiggøre de konkrete arbejder ved anden entreprenør. Rekvirenten fandt det derfor nødvendigt at registrere byggeriet i sin helhed, før en anden entreprenør igangsatte arbejderne. Skønsforretningen ville efter det oplyste kunne gennemføres på 1-2 dage. Voldgiftsnævnet afviste anmodningen og anførte; ”Voldgiftsnævnet har noteret, at der ikke er tale om en konkurs eller ophævelse, hvorfor der ikke er tale om en begæring om en staderegistrering, men en anmodning om en generel registrering af byggeriet i sin helhed forud for evt. konkrete spørgsmål i forbindelse med ønske

om færdiggørelse ved anden entreprenør. Det er anført, at skønsindstævnte er bekendt med, hvilke forhold registreringen vedrører.

Det er grundlæggende for syn og skøn ved Voldgiftsnævnet, at skønsmænd skal agere inden for rammen for syn og skøn og dermed udføre opgaver, der kan udføres af en skønsmand. Det er imidlertid ikke skønsmandens opgave at foretage en almindelig gennemgang af et byggeri, herunder over flere dage, med henblik på at identificere evt. fejl eller mangler, uanset hvilket stadie byggeprocessen befinder sig i.

Voldgiftsnævnet må derfor på det foreliggende afvise begæringen, da det således ikke er en skønsmands opgave at foretage en hastebesigtigelse med henblik på generel registrering af et byggeri, heller ikke på baggrund af det anførte om rekvirentens ønske om at færdiggøre visse arbejder ved anden entreprenør. En skønsmand vil dog kunne udmeldes til at foretage en hasteregistrering forud for besvarelse af konkrete skønsspørgsmål, hvis registreringen vedrører konkret påpegede forhold. Det skal således også stå klart også for skønsmanden, hvad der ønskes registreret, idet alene evt. detaljer eller præcise områder kan udpeges på skønsforretningen.”

Rekvirenten blev herefter henvist til at fremsende et egentligt registreringstema med angivelse af, hvilke konkrete forhold skønsmanden skal registrere forud for evt. spørgsmål herom.

A-9692 (stadeopgørelse)

Det fremgik af bygherres sagsfremstilling, at entreprenørens processkrift 2 med tilhørende bilag A1 til F og bygherres partsindlæg med tilhørende bilag 10 skulle indgå i skønsmandens vurdering af statet, dvs. omfang, kvalitet og prissætning af statet. Voldgiftsnævnet fandt, at processkriftet lå uden for de rammer, der omhandler skønsmandens vurdering af statet, og at processkriftet herudover var egnet til på utilbørlig vis at lede skønsmanden i en bestemt retning. Voldgiftsnævnet fandt tillige, at partsindlægget lå uden for de rammer, der omhandler skønsmandens vurdering af statet, og at partsindlægget herudover var egnet til på utilbørlig vis at lede skønsmanden i en bestemt retning. På den baggrund tillod Voldgiftsnævnet ikke materialet fremlagt for skønsmanden i forbindelse med stadeopgørelsen. Et fremlagt notat blev ligeledes afvist, idet notatet var indhentet efter sagens anlæg og specifikt til brug for stadeopgørelsen og derfor var at anse for en ensidig indhentet sagkyndig vurdering.

A-10792 (stadeopgørelse)

Under en stedeforretning opstod der uenighed om et spørgsmål i et tilknyttet skønstema og tilhørende bilag. Voldgiftsnævnet fandt, ” ... at som rekvirentens spørgsmål er formuleret, er det overladt til skønsmanden at gennemgå de i bilag 7-10 angivne forhold og ”...angive, om denne kan konstatere de i bilag 7-10 angivne forhold.”

Voldgiftsnævnet fandt, at dette var for upræcist, jf. regler for syn og skøn 2018 § 7, stk. 1, litra a. Rekvirenten måtte således henvises til at udarbejde et skønstema med spørgsmål, der angav, hvad skønsmanden helt konkret skulle registrere og ud fra hvilke evt. tilhørende kontraktbilag mv., så dette fremstod klart for skønsmanden og modparten.

A-10064 (stadeopgørelse)

Det er i afgørelsen anført, at der af AB 92 § 44, stk. 3 fremgår følgende: ”Stk. 3. Ved registreringsforretningen skal der udfærdiges et dokument (registreringsprotokol), der beskriver omfang og kvalitet af det udførte arbejde. Dokumentet underskrives af parterne, medmindre registreringen foretages af en syns- og skønsmand udmeldt af Voldgiftsnævnet, jf. § 45. Det blev herefter bl.a. præciseret, at det i forbindelse med vurderingen af kvaliteten af det udførte arbejde, ikke er skønsmandens opgave at foretage en egentlig mangelgennemgang eller vurdere mangler ved arbejdet. Det blev tillige bemærket, at det er sædvanligt, at skønsmanden ved en stadeforretning skal registrere og vurdere værdien af det på hævetidspunktet udførte arbejde, herunder endnu ikke anvendte materialer, der er tilført byggepladsen. ”Er en part af den opfattelse, at der er mangler ved det udførte arbejde bør der stilles spørgsmål herom efter de almindelige regler om syn og skøn. Der skal i denne forbindelse som minimum udarbejdes et selvstændigt skønstema, som modparten skal have lejlighed til at fremkomme med bemærkninger til, forinden skønstemaet fremsendes til skønsmanden. Af begæring fremsendt af rekvirenten ses der ikke modtaget nærmere oplysninger om, hvorledes staderegistreringen skal foretages. Voldgiftsnævnet har ej heller modtaget et særskilt skønstema med spørgsmål herom i forbindelse med staderegistreringen. Skønsmanden har overfor parterne meddelt, hvorledes registreringen skulle foretages, og skønsmanden har ikke modtaget indsigelser mod den forslåede fremgangsmåde. På baggrund af ovenstående fandt Voldgiftsnævnet, at den af skønsmanden udarbejdede stadeopgørelse var udarbejdet i henhold til det mellem skønsmanden og parterne aftalte. Voldgiftsnævnet bemærkede, at det står rekvirenten frit for at begære syn og skøn parallelt med staderegistreringen. Rekvirenten kan herved få mulighed for at få besvaret spørgsmålene fremsendt ved det fremsendte skønstema, når der foreligger enighed om disses udformning.”

6. Nyt syn og skøn

Det fremgår af § 18 i regler for syn og skøn 2018, at nyt syn og skøn ved anden skønsmand kun kan finde sted, hvis Voldgiftsnævnet finder, at der er anledning dertil. Reglen svarer til retsplejelovens § 209, og retspraksis om nyt syn og skøn ved en anden skønsmand er derfor også relevant for forståelsen af betingelserne for nyt syn og skøn efter § 18.

Nyt syn og skøn ved en anden skønsmand vil navnlig kunne komme på tale, hvis skønsmanden var inhabil ved besvarelsen, eller skønserklæringen må formodes at være fejlbehæftet, ufuldstændig eller er uklar i sit indhold i en sådan grad og på så væsentlige punkter, at det er usikkert, om erklæringen opfylder sædvanlige faglige krav. Der kan også i helt særlige tilfælde tages hensyn til sagens eller skønstemaets karakter, ligesom nyt syn og skøn vil kunne besluttes, hvis det findes sandsynligt, at der er ”flere skoler” inden for et område.

Der ses at være en vis tilbageholdenhed med nyt syn og skøn, hvis det er muligt at udfordre skønsmanden ved supplerende spørgsmål i stedet. Det kan ikke begrunde nyt syn og skøn ved en anden skønsmand, at en part er skuffet over og uenig i skønsmandens vurderinger og konklusioner. Eventuelle fejl og misforståelser vil som regel kunne korrigeres ved supplerende spørgsmål til samme skønsmand og giver således normalt ikke grundlag for at betvivle skønsmandens habilitet og kvalifikationer og dermed heller ikke grundlag for nyt syn og skøn ved en anden skønsmand efter § 18.

Selvom en skønsmand skal afholde sig fra at tage stilling til juridiske forhold, gives der som udgangspunkt ikke adgang til nyt syn og skøn, hvis en skønsmand besvarer juridiske spørgsmål, som en part selv har stillet til skønsmanden. Måtte skønsmanden svare på juridiske spørgsmål, må udgangspunktet i stedet være, at retten ser bort fra svaret. Hvis skønsmanden af egen drift går ud over rammen for en skønsmand, vil det afhænge af de konkrete omstændigheder i sagen, om han derved har gjort sig selv inhabil eller har rejst tvivl om sine kvalifikationer som skønsmand.

6.1. Afgørelser vedr. nyt syn og skøn

U.2019.3020H

Efter en samlet vurdering, herunder sagens værdi og skønstemaets karakter, fandt Højesteret, at en anmodning om fornyet syn og skøn ved en anden skønsmand kunne tillades. Sagen handlede om en udlejningsejendom, der var underlagt lejelovens regler om tilbudspligt og skulle tilbydes lejerne til overdragelse på andelsbasis inden overdragelse til anden side. Efter at der var gennemført syn og skøn efter retsplejelovens regler om isoleret bevisoptagelse, om købesummen mv. svarede til ejendommens værdi i handel og vandel som udlejningsejendom, havde udlejer anmodet om fornyet syn og skøn under henvisning til bl.a., at skønsmanden havde anvendt en anden metode end den, der fulgte af den almindeligt gældende branchenorm. Lejerne afviste dette. Højesteret udtalte, at der efter retsplejelovens § 209 bl.a. kan tillades fornyet syn og skøn ved andre skøns mænd, hvis det kan sandsynliggøres over for retten, at den første skønsmands konklusioner kan være udslag af en faglig tilgang til spørgsmålene, som ikke er enerådende inden for faget, og at bestemmelsen også finder anvendelse, når syn og skøn er gennemført af en udlejer efter lejelovens § 103, stk. 2 og 3.

U.2021.3630H

Anmodning om nyt syn og skøn blev ikke imødekommet af Højesteret. Nogle forsikringsselskaber anlagde sag ved byretten med et regreskrav mod et tagdækningsselskab og et entreprenørselskab. Under byretssagen blev en civilingeniør med speciale i brandsikkerhed, udpeget som skønsmand og afgav to skønserklæringer. For landsretten anmodede forsikringsselskabet om nyt syn og skøn ved en anden skønsmand, hvilket landsretten afslog. Højesteret tiltrådte, at anmodningen vedrørte samme tema som det syn og skøn, der blev gennemført under sagens behandling i byretten, og at der ikke var grundlag for at fastslå, at den oprindeligt udpegede skønsmand ikke havde den nødvendige fagkundskab og de nødvendige kvalifikationer til at besvare spørgsmålene. Højesteret bemærkede, at spørgsmålene ikke var søgt besvaret af den oprindeligt udpegede skønsmand.

U.2017.2379Ø

En foreslået skønsmands udtalelse om aldrig at ville benytte en foreslået mangeludbedringsmetode gjorde ham inhabil. I forbindelse med afholdelse af syn og skøn i anledning af udbedring af mangler ved et terrændæk i forbindelse med et byggeri blev to skøns mænd bragt i forslag som skøns mænd. Spørgsmålene var baseret på, om en foreslået metode i form af injektion af opskummende polyurethan var egnet til at udbedre manglerne. Byggeselskabets advokat henvendte sig til de foreslåede skøns mænd med anmodning om at uddybe deres kendskab til injektionsteknologien. Den ene svarede, at det firma, som han var ansat i, ikke anbefalede den omhandlede metode, idet selve udførelsesmetoden var patentbeskyttet. Den anden svarede, at han aldrig ville anvende metoden, som han ikke fandt

god nok. Landsretten fandt, at den anden skønsmand - men ikke den første - ved sin udtalelse havde skabt en sådan usikkerhed om sin habilitet, at han ikke kunne udpeges som skønsmand. Landsretten bemærkede, at det var kritisabelt, at advokaten havde rettet henvendelse til begge skønsmænd uden forudgående at have opnået byrettens godkendelse heraf.

U.2018.1118Ø

Der fandtes ikke grundlag for at udmelde nyt syn og skøn ved anden skønsmand. I forbindelse med en sag om erstatningskrav i anledning af rotteindtrængen havde parterne fået foretaget udenretligt syn og skøn, hvor skønsmændene skønnede den samlede udbedringspris til ca. 700.000 kr. + moms. Forud for sagsanlægget havde sagsøgeren indhentet en beregning fra en bygningsingeniør, der opgjorde de samlede omkostninger til ca. 1,5 mio. kr. + moms, og anmodede derfor om foretagelse af nyt syn og skøn ved en anden skønsmand, jf. retsplejelovens § 209, hvilket blev imødekommet af byretten. Sagsøgeren havde navnlig gjort gældende, at skønsmændene og bygningsingeniøren havde en prismæssig forskellig opgørelse af materialeudgifterne til afhjælpning. Landsretten fandt ikke, at der var grundlag for at udmelde nyt syn og skøn i sagen ved en anden skønsmand, da parterne ved fornyede henvendelser til den allerede benyttede skønsmand ville kunne få disse forhold belyst nærmere.

U.2019.4087V

Til støtte for en påstand om nyt syn og skøn ved en anden skønsmand anførte en part, at den afgivne skønserklæring var behæftet med væsentlige mangler, der kunne begrunde nyt syn og skøn ved en anden skønsmand, jf. retsplejelovens § 209, 2. pkt., idet skønsmændene ikke havde fået tilladelse af parterne til at inddrage eksternt bistand, og han havde ikke oplyst parterne om, at det væsentligste arbejde ved besvarelsen af spørgsmålet ikke var udført af ham. Herved var der skabt tvivl om, hvorvidt skønsmændene havde de fornødne kompetencer, og om skønsmændene reelt var skønsmændene selv eller hans bistand. Landsretten tog partens påstande om nyt syn og skøn ved en anden skønsmand til følge, idet landsretten fandt, at skønsmændene reelt havde overladt opgaven med syn og skøn til sin bistand uden parternes samtykke, og dette rejste alvorlig tvivl om S' kvalifikationer som skønsmand og om skønserklæringens kvalitet og egnethed.

U.2020.2383/1V

Nyt syn og skøn blev tilladt. Nogle husejere havde anmodet om udenretligt syn og skøn efter retsplejelovens § 343 i anledning af, at et byggefirma havde renoveret en del af deres beboelsesejendom, hvor der efterfølgende var konstateret skimmelsvamp. En udmeldt skønsmand udfærdigede en erklæring, hvori han bl.a. oplyste, at udbedring ville koste enten 90.000 kr. eller 150.000 kr. afhængig af udbedringsmetode. Der blev stillet yderligere spørgsmål, og i den supplerende erklæring fastsatte skønsmændene udbedringsomkostningerne fordelt på de enkelte håndværkere. Husejerne indhentede herefter et tilbud, hvori udbedringsomkostningerne var væsentligt højere. Inden byretten havde taget stilling til, om der skulle afholdes nyt syn og skøn, ændrede skønsmændene af egen drift sit overslag og fremkom med et nyt overslag, hvorefter udbedring ville koste omkring 268.000 kr. uden anden begrundelse end, at der var tale om et fejlskøn. Herefter bestemte byretten, at der kunne udmeldes nyt syn og skøn ved en anden skønsmand. Modparten kærede beslutningen, men Landsretten stadfæstede byrettens afgørelse, idet landsretten tiltrådte, at der ved skønsmændenes handle måde var skabt så stor usikkerhed om skønserklæringen, at der kunne udmeldes nyt syn og skøn, jf. retsplejelovens § 209, 2. pkt.

FM.2021.27V

En skønsmand, der ikke havde indkaldt parterne til en skønsforretning, hvor han havde foretaget destruktive indgreb og derefter besvaret parternes spørgsmål, havde ikke skabt tvivl om sin fuldstændige upartiskhed, og nyt syn og skøn blev ikke tilladt. I sagen havde skønsmanden uden forudgående indkaldelse af parterne gennemført blandt andet destruktive undersøgelser af den bygning, der var genstand for skønsforretningen. Den ene parts ejendomsinspektør havde været til stede under skønsforretningen for at give skønsmanden adgang til bygningen, hvilket han også tidligere havde gjort med parternes accept. Skønsmanden afgav herefter en skønserklæring. Den anden part anførte, at skønsmanden var inhabil. Landsretten stadfæstede byrettens kendelse om, at han ikke var inhabil, idet indsigelserne mod skønsmanden ikke drejede sig om hans oprindelige almindelige habilitet eller i øvrigt vedrørte kvaliteten af de erklæringer, han havde afgivet. Landsretten fandt, at hverken det forhold, at parterne ikke havde været indkaldt i overensstemmelse med retsplejelovens § 203, stk. 1, eller at ejendomsinspektøren havde fungeret som adgangsgiver til bygningen sammenholdt med sagens øvrige oplysninger, var inhabilitetsgrunde efter retsplejelovens § 199, jf. § 60, stk. 1, nr. 1 og 2. Landsretten lagde endvidere vægt på, at skønsmanden havde erklæret sig indstillet på at omgøre skønsforretningen, ligesom parterne havde mulighed for at stille supplerende spørgsmål.

U.2021.407V

Landsretten fandt, at der skulle udmeldes en ny skønsmand til at besvare de stillede spørgsmål. I en sag om syn og skøn efter retsplejelovens § 343 om mangler ved udførelse af murerarbejde havde skønsmanden besvaret spørgsmål om, hvorvidt ydermurene var udført i overensstemmelse med god håndværksmæssig skik. En af parterne påstod skønsmanden afsat og ny skønsmand udmeldt, og at de allerede afgivne erklæringer skulle udgå af sagen, idet skønsmanden ved besvarelsen havde udtalt sig kritisk om denne parts tilsyn, fordi denne ikke havde påtalt det mangelfulde murerarbejde over for murersvendene, og dermed var gået ud over rammen for det stillede spørgsmål. Modparten afviste dette. Byretten gav modparten medhold, idet alene de afsnit, hvor skønsmanden var gået ud over rammen for det stillede spørgsmål, skulle udgå. Dette blev kæret med påstand om, at skønsmanden skulle afsættes, og der skulle udmeldes en ny skønsmand til at besvare yderligere spørgsmål, da skønsmanden havde bragt sig i et sådant modsætningsforhold til denne part, og at der var en grundlæggende og begrundet tvivl om skønsmandens fuldstændige upartiskhed for den fremtidige besvarelse af de øvrige spørgsmål, jf. retsplejelovens § 199, jf. § 61. Landsretten fandt, at skønsmanden ved besvarelsen af spørgsmålet havde forholdt sig til en ansvarsproblematik, som ikke var omfattet af spørgsmålet, og derved var han gået væsentligt ud over rammen for den stillede opgave. Skønsmanden havde i øvrigt anvendt et ordvalg, der i den givne sammenhæng var egnet til at rejse tvivl om hans fuldstændige upartiskhed. Herefter forelå der sådanne omstændigheder, at der kunne rejses begrundet tvivl om skønsmanden fuldstændige upartiskhed.

C-15124 (voldgiftssag)

Voldgiftsretten fandt, at skønsmanden ved sin adfærd havde bragt sig i et modsætningsforhold til en af parterne, og at han derfor ikke kunne fortsætte som skønsmand i sagen: ”Skønsmanden har under mødet i ... forklaret, at han umiddelbart efter afholdelse af en supplerende besigtigelse på stedet ... havde en kort samtale med ... Efter de fremlagte fotos lægger voldgiftsretten imidlertid til grund, at skønsmanden og ... havde en længerevarende samtale den

pågældende dag uden deltagelse af ... Når henses hertil finder voldgiftsretten, at skønsmanden har bragt sig i et modsætningsforhold til ... og derfor ikke kan fortsætte som skønsmand i sagen.

Voldgiftsretten finder endvidere, at der som følge heraf skal ses bort fra skønsmandens afgivne besvarelse af ... som suppleret under mødet ..., og at skønsmanden ikke skal tillægges noget honorar for denne besvarelse eller for at have givet møde i ...

Den omstændighed, at der skal udmeldes en ny skønsmand i sagen, medfører imidlertid ikke, at de tidligere afgivne besvarelser skal udgå af sagen og dermed heller ikke, at skønsmanden skal have reduceret sit honorar for disse besvarelser. Den nye skønsmand kan ikke vedstå de tidligere afgivne besvarelser, men den nye skønsmand kan under sagens forberedelse og under afhjæmningen besvare præciserende og supplerende spørgsmål til uddybning af de tidligere besvarelser, ligesom han i den forbindelse vil kunne tilkendegive, om han er enig med den tidligere skønsmand.”

C-15982 (voldgiftssag)

Voldgiftsretten fandt, at det forhold, at skønsmanden fra en part havde modtaget en ensidigt indhentet sagkyndig erklæring, som var egnet til at påvirke skønsmandens besvarelse, medførte, at der skulle udmeldes en ny skønsmand i sagen:

”..., der er en afvisning af ... reklamation vedrørende de leverede fliser, indeholder producentens vurdering af de påberåbte frostsprængninger og må anses for at være en sagkyndig erklæring, der kan være egnet til at påvirke skønsmandens besvarelse af spørgsmål ..., der relaterer de anførte frostsprængninger.

Brevet er af ... sendt direkte til skønsmanden uden tilladelse eller forudgående inddragelse af ..., der har stillet det pågældende spørgsmål, hvilket ikke burde være sket. Fremsendelsen af brevet til skønsmanden kan derfor være egnet til at påvirke skønsmanden på utilbørlig vis.

Voldgiftsretten finder derfor, at skønsmanden herved er blevet inhabil ved besvarelsen af det nævnte spørgsmål. Der skal derfor udpeges en anden skønsmand til besvarelsen af spørgsmålet og de meromkostninger, der er forbundet hermed, skal betales af ...”

A-10867 (isoleret bevisoptagelse)

Voldgiftsnævnet fandt ikke, at det forhold, at skønsmanden ved en fejl havde modtaget et kasseret skønstema, gav grundlag for en berettiget tvivl om skønsmandens habilitet, og skønsmanden forblev derfor på sagen:

”Som det fremgår af ovenstående, har skønsmanden alene modtaget parternes udkast til skønstemaer og således ikke sagens bilag ... ligesom Voldgiftsnævnet har orienteret skønsmanden om, at skønstemaerne ikke er godkendt af parterne, hvilket skønsmanden ses at have iagttaget. Det bemærkes, at det er fast praksis, at nævnet i hastesager kan sende skønstemaer til skønsmanden, selv om høring herom ikke er afsluttet. Denne praksis er i øvrigt kommet til udtryk i § 19, stk. 4, i Regler for syn og skøn 2018, dvs. de nye regler om syn og skøn.

Når henses hertil og til, at Voldgiftsnævnet i øvrigt ikke finder, at en orientering i rekvirentens kasserede skønstema ... i sig selv ville have givet grundlag for en berettiget tvivl om den udmeldte skønsmands habilitet, tages skønsmændenes anmodning om at udmelde en ny skønsmænd ikke til følge.”

A-9270 (isoleret bevisoptagelse)

Voldgiftsnævnet fandt ikke, at der var grundlag for nyt syn og skøn ved anden skønsmænd, og der blev i stedet henvist til evt. at stille supplerende spørgsmål til den allerede udmeldte skønsmænd.

Det var i sagen anført, at der kan tillades nyt syn og skøn ved en anden skønsmænd, hvis der er rimelig grund til at antage, at en anden skønsmænd vil kunne konkludere væsentligt anderledes, og der blev henvist til en række konkrete forhold i skønsmændenes erklæringer vedr. gulvvarme og fugtindhold.

Voldgiftsnævnet anførte i begrundelsen bl.a., at ”Voldgiftsnævnet skal på baggrund af det af parterne anførte indledningsvist bemærke, at det fremgår af § 16 i regler for udmeldelse af skønsmænd ved Voldgiftsnævnet for bygge- og anlægsvirksomhed, at nyt syn og skøn ved anden skønsmænd kun kan finde sted, hvis Voldgiftsnævnet finder, at der er anledning dertil.

Af retsplejelovens § 209, der i denne ordlyd trådte i kraft den 1. juli 2017, fremgår; ”At syn og skøn har fundet sted, udelukker ikke fornyet syn og skøn over samme genstand ved de samme skønsmænd. Det samme gælder fornyet syn og skøn ved andre skønsmænd, når retten finder det hensigtsmæssigt under hensyn til fremførte indsigelser og andre muligheder for at få skønstemaet yderligere belyst eller til sagens og skønstemaets karakter.”

Voldgiftsnævnet fandt ikke, at de anførte kriterier for at tillade nyt syn og skøn i retsplejeloven adskilte sig væsentligt fra de kriterier, som nævnet allerede i praksis lægger til grund efter § 16 i nævnets regler, bortset fra tilfælde hvor en skønsmænd ikke måtte dække hele det faglige spektrum, eller der findes at foreligge ”flere skoler” inden for et bestemt område.

I forhold til den konkrete sag fandt Voldgiftsnævnet ikke, at der var grundlag for at fastslå, at den udmeldte skønsmænd savnede faglig dygtighed til at kunne besvare de spørgsmål, der indtil videre havde været stillet i sagen, og heller ikke at der var påvist sådanne fejl, der ville kunne begrunde udmeldelse af en anden skønsmænd. Det fandtes heller ikke påvist, at der inden for det for sagen relevante fagområde var forskellige faglige synsvinkler eller metoder, der kunne begrunde udmeldelse af en ny skønsmænd i lyset af de ændrede regler i retsplejeloven.